
VE
RI
TAS

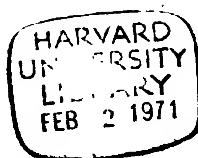
СЛОВАРИК.

Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів.

Склав В. Доманіцький.

У КИЇВІ, року 1906.

У КИЇВІ, 1906.
Друкарня С. А. Борисова, Маложитомирская, № 16.

До читачів.

Складений нами отсей словарик чужих та не дуже зрозумілих слів, що найчастіш стрічаються по книжках, ґазетах та журналах—перша проба в українському письменстві. Безперечно, в ньому чимало буде помилок, де чого бракуватиме, де-що може й зайве покажеться або складене не так, як би то ґодилося,—звичайно, як в кожному новому ділі. З часом та зґодом будуть, певно, кращі праці за нашу. Але такі праці, як отся наша, тоді тілько будуть добрі, коли до тоґо докладе рук само ґромадянство, коли читач не тілько читатиме та нарікатиме, що й те і друґе не так та не ґаразд, а й уваґи свої про те, що не ґаразд, подаватиме—чи то в ґазеті якій або журналі, чи просто в листі до видавничої комісії товариства київськоґо **„Просвіта“** *(Київ, Б.-Кудрявська, 10). Кожна, навіть найдрібніша, уваґа чи порада стане в великій приґоді для друґоґо, більшоґо, повнішоґо та кращоґо видання.*

1 октября 1906.

В. Доманіцький.

А.

Аббат—настоятель в католицькому манастирі.

Абонемент—право користуватися чим небудь та самѐ користування чимсь за гроші,—напр.: абонемент на газету, книжку—коли хтось передплатив газету або записався в бібліотеку (див. це слово), щоб користуватися книжками.

Аборігени—тубольці,—люде, що живуть споконвік в якому краї.

Абсолютизм—самодержавство, необмежена монархична власть; такий лад державний, коли голова держави, монарх (царь, король, князь) порядкує всіми справами в царстві, як сам хоче, не зважаючи на народні бажання та домагання.

Абсолютний—безумовний, безперечний, чистий, необмежений, незалежний ні від чого, самодержавний.

Абстрактний—не такий, що його можна побачити, а такий, що його можна тільки уявити собі, думкою здумати, напр.: *душа, добрість, кохання*—це все речі абстрактні.

Абсурд—нісенітниця, дурниця.

Авангард—передній відділ війська, армії, що обороняє військо спереду; прикладається до всякого великого гурту людей, наприклад: *робітники та свідома інтелігенція ідуть в авангарді визвольного руху.*

Аванс—гроші, що дається за щось наперед.

Авантура або **авантюра**—1) якась пріключка, найбільше з коханням; 2) якась справа непевна, та ще й негожа, за-для слави, багатства.

Авантурник або **авантюрист**—1) охочий до приключок, до надзвичайних випадків; 2) пройдисвіт, дурисвіт.

Аварія—коли попсується судно або груз на ньому та станеться од того шкода.

Август—так давно колись іменували римських імператорів; звідти постало *августійший* (найсвятійший, найвищий), що прикладається тепер до імператорів та імператориць.

Авдіенція—вітання, приймання в себе когось. *Авдіенцію давати комусь* — вітати в себе, приймати, допускати до себе когось; так говориться тілько про державців (царів, королів) або про инших правителів краю чи держави.

Авдиторія—світлиця, де слухачам викладають про що небудь; так звуть і всіх слухачів, що прийшли послухати читання або промови якоїсь.

Авкціон — торги, продаж якого-небудь добра прилюдно з присуду судового, тому, хто більш дасть. Коли після третього стуку молотком ніхто не накидає більше, то річ достається тому, хто найбільше за неї згодився дати.

Автентичний—справжній, достоту той.

Автобіографія—таке писання, де хтось сам описує своє життя.

Автограф—рукопис, написаний власною рукою автора (див. це слово); власноручне писання славетних людей.

Авто-да-фè—смертна кара вогнем. У старовину по католицьких, а подекуди й по инших краях, так карали людей за віру: хто не так вірив, як веліли попи, того прилюдно, серед майдану, живцем палили на стосі дров. Ця кара прокидàлась подекуди ще й у 18-му віці. Роблено й роблять і досі авто-да-фè й за для книжок: як урядові (правительству) не подобаються які книги, то він їх палить.

Автокрàт—самодержець.

Автократія—самодержавство.

Автомàт—1) зроблена постать людська або якої тварини з машиною в середині такою, що лялька та ворушиться так, як жива; 2) людина, що ходить, робить, як машина,—без думки, без тямки.

Автоматѝчний—говориться про річ яку, що сама собою ворушиться через те, що в середині в ній есть машина (див. *автомат*).

Автомобіль—екипаж, що біжить без коней; колеса в йому крутить машина, яку жене бензином, електрикою (див. це слово) або парою.

Автономія—самоуправа; такий лад, коли окрема країна яка,—напр. Україна, Польща, Литва, Фінляндія,—видає самостійно закони для себе; 2) самоуправа в інстітуціях (у вищих напр. школах), в станах (напр. селянському, міщанському стані), в громадах (напр. волосні та сільські сходи). *Автономія* (напр. України або Польщі) зовсім не означає, що країни ці одділяються од Россії, а тільки, що вони матимуть право, по своїй уподобі, сами собі лад давати.

Автор—той, що написав або пише що небудь—якийсь твір письменства чи музики (складає напр. пісню, або що), чи инше щось (напр. художник—автор картини, малюнку).

Авторитет—коли хто перемагає инших людей чим небудь: розумом, багацтвом, властью або-що.

Агент—уповажнений од якої небудь людини, або якого підприємства чи правительства, напр.: прикажчик, поліціянт, шпиг, страховий агент.

Агітатор—той, що намовляє инших людей робити так, як йому здається найкраще; зрозумілою, простою мовою він говорить, чого усі повинні домагатися та якими способами.

Агітація—коли намовляють людей чи на добре (напр. агітація соціялистів), чи на погане (агітація чорносотенців на погроми).

Агітувати—намовляти, нахиляти людину на щось добре або лихе.

Аграрії—партія (гурт людей), що обороняє права великих земельних власників, панів та дідичів. Ця партія дбає тільки про себе і ворожо ставиться то того, чого бажає робочий люд.

Аграрне питання—питання про те: 1) хто повинен мати землю: чи тільки ті, що обробляють її своїми руками, чи також і великі власники земельні, що живуть з праці наймитів; 2) як орудовати землею: чи подворно, чи громадою („общинами"), поділивши її так, щоб усі однаково рівно мали.

Аграрний—польовий, земельний,—такий, що належить до земельної власности та зачіпає земельних людей.

Агроном—людина, що здобула сільсько-господарську освіту; вчений хазяїн.

Агрономія—наука про те, як краще обробляти землю, щоб мати більше доходу з неї та щоб не виснажувати її до того, що перестане вона родити.

Адвокат—юриста,—людина, що вчився судового права в вищій школі; на суді виступає оборонцем обвинуваченого; присяжний повіренний.

Адміністративний—1) урядовий; 2) такий, що належить до управи. Кінчити яку справу адміністративно—значить, кінчити її без суда, з наказу самої адміністрації (начальства), напр.: адміністративне заслання людей,—коли без суду губернатор або жандари арештовують та засилають людей.

Адміністрація—ті люде, що правлять державою,—почавши з міністра та кінчаючи городовим або поліційним урядником. В тих краях, де закони видають народні виборні, вони сами доглядають, щоб закони твердо виконувано; а там, де закони видає уряд (правительство), адміністрація має велику силу, і те, що видасть кільки урядовців—стає немов би законом.

Адмирал—найвищий генерал в морському відомстві.

Адреса—1) коли прописано на листàх, паперах та посилках, куди й кому лист, чи часопис (газета), чи що инше засилається; 2) привіт, вітання на папері особі якій, власті чи інстітуції (див. це слово); 3) відповідь парламента (див. це слово) на тронну промову; 4) коли громади, збори, стани (сословія) на письмі виявляють свої думки з приводу громадських та инших справ та подають їх державцеви, парламентови, особі якій та инше.

Адресувати — виставити на листі прізвище і місце, де живе той, кому засилається лист.

Ад'ютант—офицер на послугах у військового генерала; офицер, що порядкує діловодством у військовій якійсь часті.

Аер—повітря, воздух, напр.: зникла птичка у аері.

Аероліти—каміння, що одривається од якоїсь небесної планети та падає часом на землю, як огненна зоря (люде кажуть, що то огненний змій летить).

Аеростат—придумали люде такий пристрій: з міцної шовкової тканини роблять немов великий мішок, надувають його легеньким газом (див. це слово), чіпляють до того мішка легенький кошик на одного-двох чоловіка і таким чином підіймаються в гору та літають.

Азот — прозорий, ніякий на смак та на цвіт та такий, що ніяк не пахне, газ (див. це слово); його дуже багато у повітрі (вòздусі).

Академія—1) такі єсть найвищі школи (напр.: гірнича академія, лісова, художеств, духовна; 2) наукові товариства, що пеклуються про розвиток науки.

Акварель—малювання водяними прозорими фарбами.

Акклíматізація—коли животина або рослина освоюється, звикає до чужого їй климату (див. це слово).

Аккомпаніжент —супровòд; напр.: хтось співає з аккомпаніментом на бандурі—се б то: співає, приграваючи на бандурі.

Аккорд—коли скільки голосів (не меньше, як три),—чи то людських, чи на інструменті якому—бренять згідно, гарно, до-ладу.

Аккуратний—точний, старанний, пильний.

Аксіома—така правда, що про неї немає чого й сперечатися, напр.: два та два—чотири, а не п'ять.

Акт—1) подія, справа, дія; 2) офіціяльний (урядовий) папір, що свідчить про чієсь право або про обов'язки; 2) історична дія або історичний документ (напр.: універсал, маніфест); 3) в театрі *актом* зветься дія,—напр.: комедія у 3 *актах* або діях.

Актив—чиє небудь добро: гроші, векселі, машини, будівлі, землі, не торкаючись довгів, які може єсть. Коли одкинути од *активу пассив* (див. це слово)—то знати буде, що справді є у когось.

Активний—діяльний,—наприкл.: брати в якому ділі активну участь; *активна боротьба*:—коли на мене хтось напав, то я виступаю проти нього активно (напр. із зброєю, з рушницею, або що). В противність до слова *активний*—говориться *пассивний* (див. це слово). Виборче право, наприклад, буває *активне* і *пассивне*. *Активне*—коли громадянин сам *вибірає* виборніх в Думу чи парламент (див. це слово), а *пассивне*—коли він має право бути обраним. Звичайно водиться так, що громадяне мають і одне й друге право.

Акушерка—баба повитуха, але така, що на те вчилася та має права̀.

Акциз—непрямий податок на те, що здобувають та продають у державі приватні (частні) люде. У нас акциз накладають на гас (карасин), сахар, горілку, спирт, вино, тютюн, сірники, пиво, мед, дріжчі, і цей податок платять ті, що ці речі потребляють.

Акціонерне товариство або „компанія"—таке промислове товариство, в якому гроші (паї) складають товариші і кожен товариш тільки за свою пайку й

одповідає. Капитал товариства поділено на паї, або *акції*,—через те й товариство зветься *акціонерне*.

Акція—документ, який показує, що акціонер (член товариства) поклав гроші в торговельно-промислове товариство і повинен мати зиск з свого паю.

Алгебра—разом з арихметикою — частина математики, науки про числа. Головна відміна алгебри од арихметики в тому, що орудують в ній не числами, а буквами.

Алкоголік—пьяниця; той, що уживає багато *алкоголю* (див. це слово).

Алкоголь—спирт.

Алла або **Аллах**—так звуть магометанці Бога.

Аллегорія—коли щось *абстрактне* (див. це слово) малюється так, немов би його справді можна було бачити, напр.: війну, славу, весну та инше малюється, як щось живе.

Алмаз—дорогоцінний камінь, найтвердіший та найблискучіший за всі.

Альбум—1) книжка з чистими картками, де вписується на спомин вірші або малюнки; 2) збірка портретів, листовних карток, малюнків, марок та инше, яка виглядає як книжка.

Альманах—збірник писань прозою або віршами з малюнками, який видається що-года.

Альт—1) голос, середній між тенором та дишкантом; 2) низький голос у жінок та хлоп'ят.

Альтернатіва—таке становище, коли доводиться вибірати одно з двох.

Альтруізм—любов до инших людей; бажання робити так, щоб усім було добре; в противність до слова *альтруізм*—уживають *егоізм* (див. це слово).

Альфа—1) так зветься перша буква в грецькій азбуці; *альфа* — вживають як початок чогось, а *омега* (остання буква в грецькій азбуці)—як кінець.

Альфавіт—усі букви під ряд в якій-небудь мові.

Амбиція—пиха, гоноровитість, честь.
Амбулаторія—лікарня для таких хворих, що приходять.
Амністія — помилування; коли верховна власть милує усих тих, кого засуджено за якісь вчинки, особливо за справи політичні.
Ампутація—коли лікарь одрізує яку частину тіла (палець, руку, ногу).
Амуніція—ôдяг та зброя салдатів.
Аналіз—коли розглядають яку-небудь справу, щоб дійти, з чого вона сталася, з яких частин складалася та що у ній єсть. Аналізують, напр., вино, щоб дійти, що там у ньому єсть.
Аналогія—схожість, подібність.
Аналогичний—схожий, подібний до чого-небудь.
Анархія—безладдя, розгардіяш; коли у краї чи державі якій небудь старі закони та всяку власть скасовано і люде перестають розуміти, що по закону, а що проти закону діється.
Анархизм—наука, як і *социялізм* (див. це слово), про те, що усі повинні працювати та жити у добрі та щасті. Анархисти, одначе, кажуть, що не треба зовсім держави та теперешніх законів, бо вони для людей шкодливі, і навчають, щоб люде жили громадами (*коммунами*—див. це слово), по добрій волі, без примусу, дбаючи сами про себе. Замість держави, на їх думку, мусить бути „вільна спілка вільних громад"... Кажучи, що не треба державної власти, частина анархистів (*террористи*—див. це слово) нападаються на урядових людей і вбивають, без розбору, і найвищих людей (державців, монархів, президентів), і дрібних—кінчаючи стражниками та городовими.
Анатомія—наука лікарська про те, який з себе чоловік та инше всяке живе створіння (тілом).
Анахорет—пустельник.
Анахронизм—1) всяка помилка, коли говориться про минулі часи; 2) коли подію якусь або якийсь зви-

чай прикладають до таких часів, коли того не могло бути,—приміром, як би сказав хто, що Запорожці їздили чавункою у Січ або плавали по Дніпру на пароплавах (пароходах).

Анекдот—брехенька; цікаве, веселе оповідання.

Аномалія—коли діється щось не так, як звичайно воно буває; коли щось одхиляється, збочує од звичайного; щось чудне.

Анониммний, аноним—безименний, невідомий. *Анонин*—такий письменник, що не підписує під своїми писаннями прізвища, не хоче його виявляти.

Антагонизм—ворожнѐча, боротьба, противѐнство.

Анті—слово, що прикладається до инших слів та означає: *против, навпротив.*

Антіконстітуційний—ворожий до констітуції, найчастіш—монархичний (див. це слово).

Антімонархичний—ворожий до монархичного ладу, до самодержавства, *республіканець* (див. це слово) або *констітуціоналіст* (див. це слово).

Антінаціональний—ворожий до якогось народу, до *національности* (див. це слово).

Антіпатичний—нелюбий; противно до нього—*симпатичний* (див. це слово).

Антіпатріот—людина, ворожа до свого рідного краю, *не патріот* (див. це слово).

Антіреспубліканський—ворожий до республиканського ладу; такий, що стоїть або за *констітуційну монархію* (див. це слово), або ж—за монархію необмежену, чи *самодержавство* (див. це слово).

Антісемитизм — ворожнеча до євреїв. Антісемитизм—коли видається для євреїв окремі, не такі як для всіх людей, закони,—такі, що заборонено, наприклад, їздити куди хочеш, жити де хочеш, працювати коло чого хочеш. Антісемитизм виявляється ще і в тому, що темні люде роблять еврейські погроми—руйнують еврейські будинки, добро, а часом навіть і людей убивають.

Античний—давне-грецький або давне-римський, наприкл.: античні малюнки, гроші та инше.

Антрепреньор—той, хто уряджує вистави театральні, *концерти* (див. це слово) та таке инше.

Антропологія—наука про людей, які вони є з себе (тілом і душею).

Апатія—байдужість, нечуствѐнність.

Апатичний—байдужий до всього.

Апелляція—скарга (жалоба) у вищу установу (напр.: у вищий суд) на нижчу; домагаються в ній, щоб вища установа скасувала постанову нижчої та переглянула справу ще раз.

Апокріф—писання про побожні речі, яких одначе не вважають за побожні, церковні, бо не знати напевне, звідкіля вони взялися та хто їх *автор* (див. це слово).

Апокріфичний—підроблений, хвальшивий.

Апологія—оборона когось або чогось словом або на письмі.

Апоплексія—нагла хвороба, коли у людини відняло руку, ногу, мову; иноді—нагла смерть.

Апостроф—значок в середині слова, коли треба мягче вимовляти, наприклад: *пам'ять, сім'я*.

Аппарат—прилад, пристрій, щоб робити щось,—напр. фотографичний аппарат—щоб здіймати портрети та инше.

Аппетіт—1) коли хочеться їсти; голод; 2) усяке бажання чогось, смак до чогось.

Аппробація—ухвала.

Аппробувати—ухвалити, пристати на щось.

Аранжувати—переклясти, переробити якийсь музичний твір так, щоб можна було його на иншому струменті грати; наприкл., коли щось написане для оркестру (див. це слово) аранжується для скрипки, або навпаки.

Аргумент—доказ.

Аргус—добрячий, невсипущий сторож.

Арена—в старовину так звалася площа, посипана піском, куди виводили невольників, рабів, а за часів поганства—христіян на поталу звірові, а люде сходилися на це душогубство, як на комедию. Згодом *ареною* почали звати усяке місце, де щось діється, напр. *арена* війни—поле, де йде битва.

Ар'єргард—частина війська, що обороняє, захищає військо ззаду; противно до ар'єргарду—*авангард* (див. це слово).

Аристократ—вельможна людина, член аристократії.

Аристократичний—великопанський; такий, що має його лишень вельможне панство та магнати; противно—*демократичний* (див це слово).

Аристократія—1) вельможне панство, вищий стан (сословіе) людей у державі. Аристократія може бути родова (князі, графи, потомственні дворяне та инші), грошова (багатирі, що за гроші панство здобули) і чиновна (ті, що вислужилися на великих панів); 2) аристократією звуть такий лад у державі, коли державою порядкує вельможне панство або *аристократи*.

Арихметика, або щотниця,—наука про числа та всякі рахунки (щот) з ними.

Аркуш—лист паперу.

Аромат—коли щось гарно пахне; добрий дух,—напр.: аромат квіток у саду.

Арсенал—будинок, де робиться або бережеться військову зброю та всячину, чого треба на те, щоб воюватися (порох, кулі, рушниці, гармати та инше).

Артикул—стаття в якому небудь статутові (уставові).

Артілерія—1) гармати, 2) частина війська, що орудує гарматами.

Артіль—товариство, чи спілка людей, щоб гуртом щось робити (див. слово: кооперація).

Артист—талановита людина, що дуже добре щось робить,—напр.: грає на театрі чи на струменті якому, співає, танцює та инше.

Артистичний—1) такий, що належить до артистів, складається з артистів; 2) художницький, дуже уміло зроблений.

Археологія—наука про старовинні речі. Археологи збірають старовинні речі, викопують їх з землі (напр.: в могилах на полі) та вишукують скрізь по людях, і по тих речах доходять до того, як колись люде жили.

Архив—будинок або світлиця, де зберегаються давні папери, документи (див. це слово), давні книжки, то що.

Архиепископ—старший єпископ (архиєрей).

Архиєрей—див. *єпископ*.

Архимандрит—1) настоятель в манастирі; 2) найстарший з ченців (манахів) після єпископа (архиєрея).

Архитектор—уміла людина, що до-ладу тямить, як що будовати; він складає план будівлі та порядкує будованням.

Архитектура—1) наука та уміння будовати усяку не просту будівлю; 2) те, як звичайно будує якийсь народ будівлі, напр.: українська архитектура церков—церкви з трьома або пятьома банями.

Ассенізація—коли в якомусь місці прибірають та вивозять геть гній та усяку нечистоту, що псує повітря та шкодить здоров'ю.

Ассігнація—папірові гроші, заведені верховною властію замість добрих грошей (срібних та золотих).

Ассігнувати—визначити на щось гроші.

Ассігновка—свідоцтво на те, щоб взяти гроші.

Ассіміляція—приподоблення,—коли яке небудь слово або чужа рослина, животина або людина, а то й цілий народ стає подібним до тих, до яких він близько стоїть та серед яких пробуває.

Ассоціація—1) спілка, товариство людей, що з доброї волі пристали до гурту для того, щоб досягти чого небудь; 2) *ассоціація ідей* (думок)—коли одна думка викликає другу через те, що ті думки були

попереду колись близькі між собою; напр.: коли я здумаю про школу, де я колись учився, то ця думка викликає зараз инші десь в голові притаєні думки про учителів у тій школі, про товаришів та таке инше...

Астрономія—наука про небесні світила: сонце, місяць, планети, комети, зорі.

Асфальт—особлива, не проста смола, якою обливають долівку; коли вона загусне, то стає тверда, як камінь.

Атеїзм—безбожність; наука про те, що ніби то Бога немає.

Атестат—свідоцтво про службу, науку, про те як поводилася десь людина.

Атестувати—давати комусь свідоцтво про його поводження, службу або науку; подавати думку про когось.

Атмосфера—1) той шар воздуху, що обнімає навкруги землю (наш світ) та инші планети; 2) умови, в яких доводиться жити людині, напр.: життя у тяжкій атмосфері чорносотенців, бюрократів, безправности, то що.

Атом—1) найдрібніша частиночка світової матерії—того, з чого все видиме на світі сталося та складається; вона така дрібна, що далі її не можна вже ніяким чином подробити; 2) найменша дрібниця.

Аттака—напад на ворога.

Атрамент—чорнило.

Афера—така справа, з якої можна добру поживу мати, але можна з нею й проґрати; *зробити аферу*—добре вийти на чому, добре заробити.

Аферист—людина, що вишукує щось таке, де добре можна поживитися, заробити.

Афиша—листок, оповістка про якусь забавку (напр.: виставу в театрі), взагалі—оповістка про щось.

Б.

Багаж—усяка мізерія; речі, що везе з собою людина, їдучи куди або йдучи походом.

Базіс, база—основа, підвалина, підножок; на війні—місцевість, позаду війська, де складено усякий військовий припас, усе їстивнѐ, де стоять резерви (див. це слово) та инше.

Бакàлія—всяке їстивнѐ в крамниці: риба, сало, оселедці, огірки та инше.

Бактерії—див. **Мікроби**.

Баланс—1) рівновага; 2) в бухгалтерії (див. це слово)—скільки всього прибутків (прихòду) та видатків (росхòду).

Балансувати—йти по чомусь хисткому, хиляючись то сюди, то туди, але так, щоб не впасти, напр.: балансувати на кодолі або на кладці через річку.

Баллотіровка—таємне голосування кулями або записочками. Наприкл.: вибірали послів до Думи закритою (таємною) баллотіровкою. Кулі кладеться в скриньку з двома відділами в середині; хто хоче подати голос *за*—той кладе кульку правòруч, хто *проти*—лівòруч.

Бальзам—пахнюча смола.

Банальний—дуже звичайний; напр. банальне оповідання—таке оповідання, що аж обридло вже раз-поз-раз його чути.

Бандероль—1) смужка паперу, яку наліплюється на крам на знак того, що акциз в казну заплачено,—напр. акцизна бандероль на пачці сірників або тютюну; 2) смужка паперу, якою обгортається книжку чи инше щось друковане на̀ те, щоб послати почтою.

Банкет—бѐседа; вечеря, якою шанують когось або за якою обмірковують якесь голівне діло.

Банкир—купець, що торгує грішми та грошовими паперами, сплачує за векселі та таке инше, беручи собі за це якийсь процент (див. це слово).

Банкрот—людина або інстітуція (див. це слово), що не спроможна заплатити те, що винна (довгів).

Банкротство—1) коли нема чим платити довгів; 2) коли не сила провадити далі якусь справу, і доводиться залишити її, збанкрутувати.

Баптисти—люде християнської віри, які тієї думки, що не варт вводити в хрест малу дитину, а треба заждати тієї пори, коли дитина підросте та охреститься по своїй охоті.

Барельєф—коли будинок чи памятник який прикрашається наліпленими з глини чи иншого чого визерунками, які не дуже на ньому виступають; коли визерунки дужче виступають, то зветься їх *горельєфами* (див. це слово).

Баритон—чоловічий голос, середній між басом та тенором.

Барометр—прилад, що показує вагу вѳздуху. По тому, яку вагу показує цей прилад, можна иноді вгадати, яка буде погода: дощ, сніг, буря, вітер чи настане добра година.

Барон—титул родовитої людини, як от князь або граф; але барон—нижче за князя і графа.

Баррикада — заслона в місті поперек вулиці із дерева, стовпів, повозок, вагонів, каміння. Баррикади будують на те, щоб оборонити місто од ворога або під час революції для того, щоб оборонятися од поліції та урядового війська.

Бассейн—виліплене чи вимуроване таке немов озеро чи копанка, куди напускають води або чогось иншого (гасу, нефти, спирту). Говориться також *бассейн річки:* це ціла та країна, де тече якась велика річка з дѳпливами (з дрібнішими річками, що течуть у неї).

Бастувати—навмисне покинути роботу, перестати робити що небудь (див. *забастовка*).

Баталія—битва, бійка.

Батальон—частина війська (не більш як 1000 піхотинців); в полку 4 батальони, а в батальоні—4 роти.

Батарея—у війську частина артілерії: кілька (6—8) гармат з усим, що до них належить, під командою одної людини.

Бацилли—див. **Мікроби.**

Безпартійний—людина, що не належить ні до якої політичної партії (див. це слово); часом звуть таких людей „дикі",—особливо тих, що готові подавати свій голос за яку попало партію.

Березоль—місяць *март*.

Беллетристика—красне письменство; гарні оповідання, повісті та романи (див. це слово).

Беллетрист—той, що пише гарні оповідання, повісті та романи (див. це слово).

Бенефіс—коли виставляється щось (комедію, або що) на театрі чи де инде на користь артиста (того що виставляє).

Бібліограф — людина, що описує книжки, знається на книжках.

Бібліографія—книжкознавство; 1) коли розглядається та описується, яка книжка з себе та що в ній є; 2) коли перелічується усі книжки про якусь науку чи про окрему якусь наукову річ; 3) в журналах та в газетах—відділ, де подається огляд тих книжок, що тільки що на світ з'явилися.

Бібліотека, або книгозбірня—збірка книжок; будинок чи світлиця, де в шафах та на полицях стоять книжки.

Біографія — життєпис; книжка чи замітка в газеті або журналі, де списано життя якої небудь людини. Коли та людина написала сама про себе, то це зветься *автобіографія*.

Біольогія—наука про життя, частійше про життя живого створіння—животин та рослин.

Биржа — місце, де сходяться банкири (див. це слово), торговці та фактори, щоб гендлювати, робити комерцію (див. це слово); збір купців та банкірів.

Бискуп—католицький єпископ (архиєрей).

„Благотворительное Общество *изданія дешевыхъ и общеполезныхъ книгъ для народа"*—українське товариство у Петербурзі, засноване1899 р.; видає користні книжки для українського люду (досі вийшло 48 книжок).

Блок—спілка на якийсь час кількох політичних партій (див. це слово), щоб гуртом осягнути спільної цілі, напр.: перед виборами в Думу де-які *ліві* (див. це слово) або де-які *праві* (див. це слово) партії гуртуються між собою: *ліві,* щоб обрати в Думу справжніх народніх оборонців, а *праві*—таких, що обстоюватимуть за старий лад.

Бойкотувати—коли громада змовляється нехтувати яку небудь людину (пана, старшину, або-що), зовсім з ним не водиться, не знати його, напр.: щоб примусити дідича (пана) зменшити аренду, селяне по-декуди зрекаються ставати до нього на роботу, хоча б і за більшу ціну, зрекаються продавати йому що небудь, а тих, що в нього служать, заставляють покинути службу.

Бомбардувати — стріляти бомбами з гармат на щось, напр.: на кріпость, на корабель; взагалі—обкидати когось чим небудь.

Ботаніка—наука про всякі рослини.

Бригада—1) у війську—два полки вкупі, а в артілерії—6 батарей; стрілецька бригада—4 полки; 2) на залізниці—кондукторська бригада: ті кондуктори, що їдуть з яким небудь поїздом.

Брошюра—невелика книжечка, „метелик".

Брошюровати—зшивати книжку аркуш до аркуша (див. це слово).

Брульон—коли щось написано одразу нечисто, багато позамарувано.

Брюнет, брюнетка—чорнявий чоловік або жінка.

Буддізм—така віра у азійських народів; Буддійців на світі більш як християн, магометанів та іудеїв (евреїв).

Буксір—пароход, що тягне за собою инші судна з грузом; *узяти на буксір* що небудь—тягти щось за собою по воді.

Бульвар—довга дорога в місті (го̀роді) посеред вулиці, обсажена з обох боків деревами.

Бунд—еврейська пролетарська (див. це слово) спілка робітників, заснована р. 1897. Спілка ця напрямку соціал-демократичного (див. це слово), але виступае вона часом заразо̀м з революційними (див. це слово) россійськими партіями.

Буржуа̀—1) міщанин, городянин; 2) сита людина, якій байдуже про те, чого кращі люде домагаються; 3) дрібний власник, що стоїть за старий лад.

Буржуазія—1) міщане та не високого стану городяне; 2) люде, які не працюють сами на себе, а живуть з того, що приробляять їм найняті люде,—фабриканти, купці, урядовці, земельні власники та багато инших, що живуть з постоянного доходу, з капиталів своїх.

Бурса—будинок, де вчаться і живуть ученики духовної школи, семинарії чи академії.

Буфет—місце чи світлиця, де стоїть по̀суд та инше все, що подаеться на стіл; 2) місце (хата, стіл, ятка), де продають їстивне та питво.

Бухгалтерія—пра̀вила, як до-ладу робити записи по всяких рахункових (щотних) книжках,—банкових, торговельних, то що.

Бюджет—наперед складений роспис, обрахунок того, скілько та яких прибутків (приходу) та видатків (росходу) сподіваеться яка небудь держава або людина яка на другий год. В Россії *бюджет* складае міністер скарбу (фінансів) сам, а в справжніх конституційних державах його попереду розглядають народні посли, і коли посли бюджет той ухвалять, а

тоді міністер скарбу має право витрачати народні гроші.

Бюллетень—1) коротенька оповістка про щось важливе або потрібне для багатьох, напр. про здоров'я якоїсь значної особи, про погоду, про те, яка ціна на коштовні папери або на хліб; 2) листочки, де списано прізвища людей, яких бажано обрати за послів або на якусь посаду.

Бюро—1) канцелярія, контора; 2) високий столик (конторка), на якому пишуть стоячи біля нього.

Бюрократ—сановитий урядовець; прихильний до бюрократії (див. це слово).

Бюрократія—1) урядовці (чиновники); 2) люде на урядовій службі, що порядкують усіма справами у державі; навіть найдрібніші справи—і тих не дають людям самим порішити так, як для них найкраще було б. Там де єсть народні посли, бюрократи не мають сили, а народ має самоуправу (сам порядкує своїми справами).

Бюст—погруддя якоїсь славетної людини, виліплене з глини (фарфору) чи вилляте з чавуну, або мосянжове (бронзове).

В.

Вакансія—не заступлене ще ніким місце в якій небудь управі, інстітуції (див. це слово) або школі.

Вакансовий—ніким ще не заступлений.

Вакації—спочивок після якоїсь важкої та довгий час роботи, напр. вакації літом для школярів та учителів. *Вакації Парламента* (див. це слово)—спочивок послів 3—4 місяці, а 8—9 місяців Парламент працює, держучи власть в своїх руках.

Вакханалія—1) соромицька гулянка підпилих чоловіків та жінок; 2) якийсь вчинок людей, немов шалèних.

Варіант—більша або менша одміна, трохи инакша частина якого небудь рукопису, инакші слова в тому самому віршові або пісні.

Варіація—одміна, неоднаковість в чому небудь, напр. хтось оповідає те саме, але вже трохи инакше — вже з варіяціями.

Вàріят—людина не сповна розуму, божевільний.

Варта—сторȯжа.

Вассал—давніше колись в Західній Європі людина, що держала чіюсь землю, а за те мусила одбувати на користь хазяїна землі (сюзерена,—див. це слово) усякі одбутки грішми та службою (у війську, напр.).

Вассальний—1) залежний од сюзерена (див. це слово) або державця (короля, імператора); 2) підвладний кому небудь.

Вегетаріанець—той, хто не їсть ніколи мяса, бо вважає за гріх убивати всяку животину, а годується тільки рослинною їжою.

Велосипед—самокатка,—машина, найбільш з двома (часом трьома) колесами—одно поперед другого; колеса крутить шестерня; чим дужче крутити ногами шестерню, тим дужче біжить самокатка.

Вензель—початкові букви йменння та прізвища чійогось сплетені поміж себе.

Вентілятор—такий прилад у хаті (у вікні), що крутиться од вітру та освіжає дух у хаті.

Вересень—місяць *сентябрь*.

Версія—коли про щось оповідається якось иначе, по другȯму.

Ветеринар—скотський лікарь.

Відсоток—прȯцент; зиск з кожної сотні рублів або взагалі число, що показує, яку частину чого небудь береться з кожної сотні.

Військовий стан—заводять його поблизу того місця, де йде війна, а також там, де не перестає народній рȯзрух. Багато справ, що звичайно розглядає суд присяжний, передають тоді на військовий суд, і ка-

ра на смерть буває дуже часто. Там, де заведено військовий стан, генерал-губернатор чи инша особа, навмисне на те настановлена, має право повертати в казну чиє небудь нерухоме добро (*секвестр*— див. це слово), заарештувати рухоме добро, сажати громадян в тюрму або в кріпость до 3 місяців, накладати грошову кару до 3000 р., скидати з посади усяких урядовців, забороняти збори земські, городські, зачиняти школи усякі та инше таке.

Вінєта—визерунок.

Віце, віц—слово, що ставиться поруч з другим словом і означає: товариш, помічник, заступник—напр.: віце-губернатор, віце-директор, віце-адмірал; по нашому було б *під:* під-осаула, під-староста, під-офіцер.

Віче—1) давно колись, за часів князівства у нас, це був сход громадський, з поважних господарів, з якими князь про всякі справи в князівстві радився; в старовину *віче* обірало собі князя, об'являло війну сусідам, втручалося часом в князівський суд та розправу; 2) в наші часи—чимала збірка людей, на якій хтось промовляє (див. *мітінг*).

Виборгський маніфест—маніфест послів першої Державної Думи в Россії до всіх людей; видано його в Виборзі, в Фінляндії, потому, як розпущено Державну Думу. В маніфесті тому пояснялося, через що Думу розпущено та говорилося, щоб не платити податків і не давати некрута.

Вибори послів.—Велику вагу мають вибори послів у другу (нижчу) палату (у нас в Державну Думу), там, де встановлено парламент (див. це слово) з двома палатами. Вибори бувають двоїсті: 1) в Англії, Америці, Франції, Бельгії, Італії, в Швейцарії (мало не скрізь) та в Германський рейхстаг (див. це слово) вибори заведено *безпосередні* (прямі); 2) в Гишпанії, Прусії, Баварії і в деяких Німецьких державах та в Россії—вибори *посередні* (непрямі): виборщики спершу настановляють виборців, а ті вже обірають

послів. Та ніде одначе такого порядку немає, як в Россії, що посол од селян аж за четвертим заходом може попасти в Думу. До виборів стають не всі громадяне, а звичайно ті, що мають *виборчий ценз* (див. це слово). Виборчий ценз буває—по літах, маетковий та по освіті, але напр. у Франції, Швеції та в Германії—заведено вселюдне та пряме виборче право. Послів обірається в парламент на певний час: у Франції на 4 годи, в Англії на 7, в Россії на 5. Найсправедливіший той поряд, коли на виборах буває *вселюдне, пряме, рівне* та *таємне голосування,* коли кожен повних літ громадянин, нарівні з усіма, подає в запечатаному пакеті один голос за того кандидата (див. це слово), який йому до вподоби.

Вибòрча округа—частина держави, що має по закону право обірати та посилати в народне заступництво, себ то в парламент, одного або кількох послів. Там, де немає людям на виборах такої кривди, як у нас; де вибірають усі люде кого хотять, а не так, як у нас, що селяне—селян, а городяне—городян, а дідичі (пани)—свого брата,—то в тих державах ділять увесь край на окрỳги, і послів там посилають не од стану („сословія") якогось (крестян, чи дворян, чи міщан), а од усієї виборчої окрỳги.

Виборче право—право громадянина посилати свого виборного заступника в парламент або самому бути туди обраним. Найсправедливіше виборче право—*вселюдське, пряме* і *рівне,* з *таємним голосуванням.*

Виборчий ценз—щоб до виборів у парламент (по нашому—в Державну Дỳму) ставало менше людей, уряди (правительства) вимагають од громадян вибòрчого *цензу* (правів),—перш за все: 1) *цензу по літах*—щоб громадянин був повних літ та правомочний; 2) *цензу маєткового*—щоб мав маєток, добрò, чи дохід з добра і 3) *цензу просвітного*—щоб мав якусь освіту, часом аби хоч умів читати. З усих цих цен-

зів тільки перший має рацію, а тих двох не повинно бути, бо кожен повних літ громадянин повинен мати право вибірати свого заступника в народній парламент.

Вйбух—(російське „взрывъ“); напр.: порохом чи дінамитом зроблено вибух мосту, корабля.

Випадок—случай.

Вистава—лицедійство в театрі; коли виставляється, показується в театрі якусь комедію або таке инше.

Водевіль—коротка комедія, здебільшого в 1 дії.

Вòдень *(водород)*—найлекший газ. Коли взяти дві частини газу *водeню* та додати одну частину газу *кисеню* (кислороду), то буде *вода*.

Водопровод.—По городах—по трубах, закопаних під землею женуть машинами з річки або криниці воду; в кожній хаті есть крент, і треба тільки його покрунути, щоб побігла вода.

Воля віри—політичне право громадянина в країні, де заведено констітуцію (див. це слово); воля віри—коли кожна людина вільно, не ховаючись, може вірити в Бога, так як хоче,—якої б віри вона не була. Там, де є воля віри—не може бути якоїсь „настоящої“ чи „ненастоящої“ віри, або щоб когось позбавлено було деяких правів через те, що він не так вірує, як инші люде.

Воля зборів—політичне права громадянина в вільній (констітуційній—див. це слово) країні. Воля зборів—коли кожен громадянин має право бувати на зборах та сходах і сам скликати збори, не питаючися дозволу начальства, для того, щоб обговорити якісь справи, між иншим і політичні.

Воля слова—політичне право кожного громадянина в констітуційній (див. це слово) країні. Воля слова—коли громадянин має право говорити перед громадою і писати по газетах, журналах та книжках усе те, що він думає. Воля слова не дозволяє одначе ображати словом чи на письмі віру та добрі звичаї.

Воля спілок (союзів)—політичне право громадянина у вільній (констітуційній—див. це слово) країні. Воля спілок—коли кожен громадянин може приставати до якої хоче спілки та й сам заводити, яку хоче, хоча б і політичну, не питаючися дозволу начальства.

Воля ходити та їздити всюди—політичне право громадянина у вільній (констітуційній—див. це слово) країні іти або їхати, куди хоче, та жити в державі, де захоче, без усяких пашпортів та „черти осѣдлости". Найгірше доводиться в Россії без цієї волі евреям, бо їм позволяють тільки в деяких місцях проживати, а не скрізь, як християнам.

Вотум—голос, поданий на зборах *за* чи *проти* чого небудь.

„Временні правила"—закони, що їх видано на якийсь час, „временно", поки видано буде закон назавжди. „Временні правила" ріжняться од постоянного закона тим, що розглядає їх не Державна Рада, як це має бути, а Рада міністрів. Одначе у нас „Временні правила" мають силу часом десятки літ.

Вселюдне голосування—такі вибори в парламент (або в Державну Думу), коли виборче право мають правомочні громадяне усі до одного.

Всесословна волость—дрібне земство з людей усякого стану. Тепер до наших волостів приписано самих лишень крест'ян, а було б багато краще, як би з волості зробити немов дрібне земство, в якому б брали участь усі, хто тільки живе у волості.

Вулкан—гора, що викидає з себе вогонь, каміння, попіл та всячину, що тільки єсть глибоко у землі.

Вульгарний—простолюдний; нечемний.

Г.

Газ.—Коли яку-небудь річ спалити, то вона не пропадає зовсім, а обертається в *газ*, який і розходиться в повітрі,—напр. коли ми поставимо на огонь воду, то вона обернеться в *газ*, розійдеться парою. Гази є скрізь в природі, і постають вони не через огонь тілько. Де-які гази дуже шкодливі, а з де-яких велика користь людям, напр. по городах, тим газом, що виганяють з вугоолля, світять скрізь та заставляють робити машини (мотори-двигуни).

Гайдамаки—ватаги людей на Україні у XVIII столітті—найбільше козаки та селяне, що з поляками та евреями воювалися. Гайдамаки—не прості розбішаки та злодії, як тепер багато де-хто думає,—вони боронили рідний край і своїх людей від панської неволі та знущання.

Галантерейний крам—золоті та срібні речі та всякий дрібязок для того, щоб краще прибратися.

Галичина—країна в Австрийському царстві, де живе більш як 3 милійони українців. Галичина ще року 1848 здобула констітуцію (див. це слово), і люде там мають більші права, як у нас: мають кілька гимназій (див. це слово) українських, вчаться по-українськи у вищих школах, уживають української мови в церкві і в суді.

Гамма—коли людина, співаючи або граючи на якому струменті, видає з себе цілу низку певних згуків, од вищого до нижчого, чи од нижчого до вищого, під ряд. В гаммі 7 основних тонів: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.

Гарантія—порука, забезпека.

Гарем—у мусульманів (турків, татарів, киргизів та инших) та частина будинку, де живуть жінки (багаччі мусульмане мають по кілька жінок одразу); ніхто, крім хазяіна та дітей, немає права туди вступити.

Гармонія—1) музичний струмент; 2) коли кілька співаків або музик беруть на якому небудь струменті неоднакові ноти так, що виходить з того не різнація, а милозвучні аккорди (див. це слово); 3) щось лагідне, приемне, немов музика—напр. *гармонійне життя.*

Гарнізон—військо, що стоіть в кріпості та обороняе її.

Гасло—слово або речення, сказане на знак чогонебудь.

Гастроном—людина, що багато дбае про черево своє,—про те, щоб добре й смачно наїстися.

Гегемонія—першенство, старшинування,—напр. в Германській державі, що складається з кількох спілкових німецьких держав, гегемонію має Пруссія, і пруський король—заразом і германський імператор.

Геенна—пекло.

Гектограф—коробка, в якій повно особливим способом зробленого немов кисілю; коли на листочкові написати щось особливим чорнилом і прикласти до того кисілю, то те, що написано, на ньому одібється; тоді до того одбитку прикладаються чисті листки паперу, і таким способом можна одпечатати більш як сотню того самого.

Генеалогія—родовід; список людей одного роду, коліно за коліном.

Генезис (або генеза)—постання, зародок, початок.

Геній—1) надзвичайно талановита людина; 2) добрий чи лихий дух (янгол, чорт).

Географія—наука про землю (увесь світ): яка вона з себе, що на ній есть, які й де люде і як живуть вони по світі.

Геологія—наука про те, як постала земля та яка вона з себе в середині.

Геометрія—наука про те, як міряти землю або взагалі яку небудь просторонь.

Гетьманщина—так звалась спочатку вся Україна, коли нею правили гетьмани: пізніще, коли правобічна Україна, після Богдана Хмельницького, попала під Польську кормигу, Гетьманщиною звалася сама Лівобічна Україна, що увесь час, од Богдана Хмельницького, пробувала під Московською рукою.

Гігієна—наука про те, як остерегтися од хвороби, зберегти та зробити кращим здоров'я людське.

Гильдія—давніще це було торговельне товариство, яке визначало, де має бути яка торговля, яку ціну на який товар встановити та инше таке. Тепер це—право на більшу або меншу торговлю: хто більше платить—той купець 1-ої гильдії, менше—другої гільдії, а ще менше—дрібний торговець.

Гильотина—така машина, якою рубають голови злочинцям. Гильотину заведено у Франції під час великої французької революції (при кінці XVIII століття).

Гімн—урочиста пісня, якою славиться кого небудь: Бога, святих, царя, та инше. *Народний гімн*—національна (див. це слово) пісня (як у нас—„Ще не вмерла Україна“); царьский гімн—„Боже царя храни“.

Гимназія—середня школа, звідки йдуть до вищої: університету, академії чи інституту якого. В гімназії вчаться діти 8 літ, а в де яких (жіночих напр.) 7 літ.

Гимнастика—гимнастики вчать школярів, щоб розвивати їх силу й здоров'я після довгої сидні у школі; і салдатів муштрують гимнастикою, щоб знали добре бігати, стрибати, лазити по драбинах, по скелях, то що.

Гіпотеза—думка, гадка хоч і похожа на правду, але така, що мусить ще справдитися.

Гласний—член городської думи або земського (губерського чи повітового) земства.

Глобус—кругла велика куля, зроблена з паперу, яка нагадує собою землю. На кулі цій показано гори, річки, долини та инше.

Голосування—коли подається голос за когось чи за щось; голосування буває вселюдне, коли обірають якусь урядову особу або заступника (посла, напр.); таемне—коли подають голоси так, що ніхто не знає, хто за кого голосує.

Гонор—гордощі, самолюбство, повага до самого себе.

Горельєф—коли на будинку чи на памятникові зроблено якийсь малюнок так, що змальовані люде та речі дуже виразно виступають (див. *барельєф*).

Горізонт—небосхил, обрій—де земля немов би то сходиться з небом.

Грамматика—наука про мову: як треба слова вимовляти, писати та як речення із слів вязати.

Граммофон—машина, що співає, грає, говорить, як жива людина.

Громадянин—вільна людина, що має політичні права: незайманність особи, хати та листування, волю совісті, слова, друку (печати), зборів, спілок (союзів), їздити та ходити, куди хоче, та обірає у парламент (в державну Думу) заступника.

Грудень—місяць *декабрь*.

Группа—купа, гурток, збірка людей або річей яких небудь.

Групповати—гуртовати, розкладати на купки, гуртки з'явища, речі, людей.

Губерська земська управа—див. *Земство*.

Гуманизм—людяність. Коли хто дбає, щоб усім людям було добре жити, то він *гуманний*; гуманні закони—такі закони, що обороняють людські права й добро.

Гумор або **Юмор**—посмішка, але не з серцем, а з доброї душі.

Д.

Дантист—лікарь на зуби.

Дата—час (день, місяць, рік), коли саме щось зроблено або щось сталося,—напр.: дата на векселі, дата смерти чиїсь.

Датувати—проставити *дату* (див. це слово).

Двохстепеневі вибори—такі вибори, коли послів вибірається не прямо в парламент (в державну Думу у нас), а спочатку тілько виборців, а ті вже зміж себе обірають послів. Двохстепеневі вибори не добрі тим, що виборців можна часом кому-небудь перехилити на свій бік. Такі вибори задержалися тілько в де-которих державах, а більшина конституційних держав має *прямі* вибори.

Дебати — обміркововання, сперечання за щось, — напр. в парламенті, в державній Думі обмірковують та промовляють *за* або *проти* нового якогось закону, *дебатують*.

Дебет—в рахункових (щотних) книжках означає: довг, винне.

Девиз—коротке речення або надпис на чому-небудь,—напр.: *партія виставляє своїм девизом: „землі і волі!“*

Дежурний—той, що сповняє якісь обовязки цілий день; в москалях—дневальний.

Дезертір—салдат, що втік з війська.

Дезідерат—те, чого ми бажаємо, вимагаємо.

Дезінфекція—коли очищають ріжними способами й ліками хату та инші всякі речі (одежу, пòстіль, пòсуд) від зарази.

Дезорганізація—нèлад, безладдя, коли заведений порядок скасовано, а нового не заведено.

Декабристи—ті люде, що брали участь у відомому повстанні 14 декабря р. 1825, коли на царство ступив царь Микола I. То були переважно офіцери, що склали таєме товариство, а задумали вони—завести

констітуційний лад в Россії. Пятеро з них було по-карано на смерть, 31 заслано у Сібір на каторжні роботи, а решту—туди ж таки на заслання („на поселеніе“).

Декадент—письменник або маляр, який пише або малює так, як воно йому *здаєтьcя*, хоча б воно і не похоже було на правду.

Декламація—виразне та розбірне читання, вимовляння.

Декларація—оповістка, обявка; коли оповіщається про якісь закони, особливі права.

Декорація—коли житло яке або яку річ (портрет чийсь, або що) вбірають рушниками та квітчають квітками, гіллям, то що; в театрі—штучно розмальовані полотнища—так, що здалека вдає немов би то справді стоять дерева, криниця, церква, річка блищить та инше таке.

Декрет—указ (маніфест), постанова, гадка,—найбільш прикладається до державців: царя, короля, князя, то що.

Делегат—посол, уповажнений, обраний або громадою або урядом (правительством); він повинен заступатися та боронити права тих, хто його послав.

Демагог—ватажок народній у давніх Греків. У нас тепер демагогами обзивають ватажків простолюду.

Демагогія—коли державою чи краєм яким правлять демагоги, ватажки простолюду, хоч по закону мусить правити краєм увесь народ через своїх заступників.

Демобілізація—коли пускають до дому військо після войни.

Демократ—1) людина, що обстоює за права̀ та волю народу, за те, щоб було народовладство (див. це слово); 2) член народної партії.

Демократія—народовладство,—такий лад у державі, коли усі закони встановляє сам народ через своїх виборніх (в парламенті, в Державній Думі).

Демократичний—простий, такий як у простого люду, не панський, або аристократичний (див. це слово); такий, що на користь простих людей або усього народу,—не самих лишень панів.

Демократичні партії — такі партії (див. це слово) є по всіх краях, де заведено констітуцію, і мають вони не однакові прізвища. Головне, чого домагаються ці партії—щоб політична власть у державі була в руках усього народу та щоб усі були рівні і вільні.

Демонстрація—коли якась людина, партія (див. це слово) або уряд (правительство) прилюдно виявляє свої думки з приводу якогось політичного питання. Партії виявляють часом демонстрацію тим, що не подають на зборах голосів своїх, гучно вітають значну якусь людину, ідуть по улиці з прапорами, на яких написано, чого партія домагається та через що демонстрацію робить.

Деморалізація—роспуста, попсовані звичаї; *деморалізована людина*—нечесна, негарна, незвичайна людина.

Денаціоналізація—коли людина позбувається народньої вдачи, усього того, через що людина належить до того, а не до иншого народу, або нації (див. це слово).

Департамент—в Россії це відділ у вищій державній інстітуції (установі), напр. департамент поліції, судовий та инше; у Франції та південній Америці департамент—частина краю, немов би наша губернія. Французький департамент поділяється на кілька округ, і кожна з них обірає заступників в палату депутатів (парламент,—державну Думу, по нашому).

Депеша—телеграма (див. це слово); лист, що посилається нарочито.

Депо—осередок, місце, де складається усячину; склад.

Депозит—рухоме майно, добрò (особливо гроші та коштовні (цінні) папери), що вкладають у державні або кредітні інстітуції (банки, то що) для того, щоб згодом взяти назад, або призначають їх на щось, напр. на школу, на лікарню (больницю), на сироту якого.

Депутат—виборний, уповажнений заступник од гуртка, громади, партії; член парламента (державної Думи— у нас).

Депутація—кілько виборніх, яких виряжає до когось громада чи інстітуція (установа), щоб щось переказати, заявити, просити або домагатися.

Держава—край і люде—хоча б і не одної нації (породи), але такі, що живуть разом, підлягають одній власті і слухаються одних законів. Для того, щоб у державі був лад, мусить бути попереду всього державна власть (див. слово *державна власть*).

Держава поліцейська—така держава, де власть належить цілком монархови, що порядкує усим, обпіраючись на найнятих урядовців, поліцію та військо.

Держава правова—в противність до *поліцейської*—така держава, де найбільшу власть має народ, і в державному житті панує не самоволя чіясь, а рівний для усіх закон, що видає його сам народ для себе. Правова держава—держава констітуційна (див. це слово).

Державна власть—така власть, що пеклується, щоб і по-за державою, і в середині в державі безпечно жилося усім людям; вона обороняє од ворогів з чужини та й од своїх таки людей. Державна власть буває: *законодавча*, *судова* та *виконавча* („исполнительная“). Коли ж держава прикладає свою власть навіть до усяких дрібниць в житті окремої людини, чіпляється до думок його та віри, то це вже буде не державна власть, а тяжка державна опека.

Державна Дума—(„Государственная Дума“)—виборна інстітуція у нас з народніми заступниками (послами);

маніфестом 17 жовтня (октября) р. 1905 дано ій законодавчі права; в маніфесті сказано: „встановити за непохитне правило, щоб ніякий закон не мав сили без державноі Думи“.

Державна Рада („Государственный Совѣтъ“)—немов би верхня палата в европейських парламентах; маніфестом 20 лютого (февраля) р. 1906 дано ій такі права, як і державній Думі; половина членів іі призначаеться Царем, а половина—виборніх: од духовенства 6, од земських губерських зборів по 1, од дворян—18, од Академиі наук та університетів 6, од торговлі та промисловости по 3 члени.

Деспот—самовладний, необмежений правитель.

Деспотичний—самовладний; такий, що робить щось негаразд, маючи необмежену силу або власть.

Деспотія—буває в державі, коли державою порядкує самовладна людина, яка править не по законах, а так як ій хочеться або як для неі користніше. Деспотія може бути і в громаді, в сім'і, коли одна людина заставляе себе слухатися та робити так, як вона велить.

Деструктивний—руйнуючий.

Деталь—частинка, подробиця якась, дрібниця.

Дефект—хиба, вада, брак чогось; попсований аркуш (лист паперу).

Дефіціт—недостача грошей.

Децентралізація—такий лад державний, коли у всяких справах політичних та економічніх не треба неодмінно вдаватися *до центру*, осередку (у нас напр. в Петербург), а розвязують іх дома, на місці, місцеві інституціі (установи) та власті. Найкраща децентралізація буває тоді, коли окремі частини держави (країни, округи) мають свою самоуправу. У нас досі де яку самоуправу мають тілько земства, городи та волості.

Дівіденд—частина зиску, процент за рік на грошовий пай, що покладено в якесь грошове товариство (акційне, позичкове, потребительне та инше).

Дівізія—чотири полки піхоти або кавалерії.

Діктатор — особа, якій на час дається необмежену власть,—себ то право над життям та смертію громадян тоді, як державі, на думку правителя, може статися лихо од ворогів з чужини або од колотнечі в середині держави. Діктатор має такі саме права, як і правитель (царь, король).

Діктатура — необмежена власть, яку правитель дав комусь на деякий час.

Діліжанс—громадський екіпаж; возять ним за гроші людей найбільше там, де немає залізниці.

Дінаміт—вчені люде придумали таке, що вибухає з страшною силою. Дінаміт — куди сильніший від пороху.

Дінастія—царський рід.

Діпломат—людина, уповажнена урядом (правительством) на те, щоб виступати у всяких справах перед чужою державою; *діпломатом* також обзивають всякого хитрого чоловіка.

Діпломатичний—такий, що належить до діпломатії (див. це слово); хитрий, напр. *діпломатична розмова*— не проста, звичайна розмова, а з підступом.

Діректор—голова інституції (банку, школи та иншого такого).

Діспут—вчена суперечка, пря.

Діссонанс—недоладні згуки.

Дісціпліна—правила, яких треба слухатися та виконувати в товаристві, громаді, у школі, у війську та инш.

Діалект—та мова, якою говорять люде де-небудь (в якомусь повіті (уїзді), чи губернії), але трохи не так, як уживається її в письменстві, напр.: подільський діалект, гуцульський, холмський, а в письменстві

уживають у однієї *літературної* (письменницької) української мови.

іалог—розмова двох або кількох людей.

іаметр—поперечник.

ієта—коли хворій людині можна їсти не все, а тілько таке, що їй не завадить.

ишкант—найвищий людський голос або згук в музиці.

о—найнижча нота (згук) в гаммі (див. це слово).

огма—те, що в якійсь науці вважається за святу правду. Хто не хоче вірити такій догмі в церковній науці, того вважають за еретика і одлучають часом од церкви (напр. в Россії—графа Льва Толстого).

оза—лік, який дається хворому тілько на оден раз.

окумент—папір, який про щось свідчить, доводить; усякий папір, що дано з якоїсь інстітуції (установи), або од громади чи окремої особи,—напр. пашпорт, вексель та инше таке.

оллар—срібна або золота монета в Америці,—без малого 2 рублі на наші гроші.

рама—1) сумна подія; 2) на театрі—лицедія, що зворушує людину. Таку лицедію, що в ній усякі сумні пригоди трапляються—звуть *трагедією* (див. це слово), а веселу та смішну—*комедією*.

ублікат—другий чи третій (чи більш) список документу якого небудь (див. це слово), що має таку силу, як і самий документ.

уель—поединок.

ухоборці—така секта (віра) людей, близька до штундової. Люде цієї віри кажуть, що поклонятися Богові треба *духом*; вони стоять на тому, що людей вбивати гріх, а через те не стають до війська.

Е.

Евакуація—коли спорожняють щось, напр. шпиталь або лікарню од хворих чи покалічених; евакуація буває на войні, коли частинами вертають військо до дому.

Еволюція—розвій поволі, помалу всього живого, що є на світі. Розвивається, поступає наперед окрема людина, цілий народ і уся людскість. Головне, що ми бачимо в еволюції—це те, що кожен новий ступінь її мусить бути кращий, дужчий, значніший за попередній. Еволюція—це переміна поступова (по ма̀лу), тоді як *революція* (див. це слово)—хоче зробити переміну одразу, раптово.

Егоїзм—самолюбство; в противність до нього—*альтруїзм* (див. це слово).

Егоїст—людина, що любить тілько самого себе, дбає тілько про себе, про свою власну вигоду.

Едікт—указ або постанова верховної власти.

Екватор.—Як би можна було землю нашу, круглу як куля, перетяти по половині, як раз по середині, та й знову скласти обидві половинки до-купи, то там, де перерізано кулю, була б смужка кругом її. Отсю от смужку і прозивають *екватором*, немов би то землю справді покраяно на двоє. Верхню половину кулі йменуть *північна півкуля*, а спідню—*південна півкуля*.

Екипаж — 1) усякий повоз: каляса, бричка, віз, сані; усі ті, що служать на кораблі.

Екскурсія — подорож кудись, щоб чогось навчитися та надивитися, або тілько щоб погуляти.

Експедіція—1) похід військовий або инший який (напр. куди небудь для наукових дослідів); 2) відділ—напр., в редакції (див. це слово) газети, на почті, де розсилають усяку кореспонденцію (див. це слово) або самі лишень газети.

Експерімент—спроба.

Експлуатація—визискування.

Експонат—усе те, що виставляється на показ на вистàві, напр.: на сільсько-господарській вистàві—зерно, городина, садовина, коні, вівці, свині — все це експонати.

Експерт—той, хто робить дослід, випробỏвуе.

Експорт—значить: скілько вивозять з країни якого продукту чи краму за рік, або що, напр.: експорт зерна з Россії за границю, експорт вина з Франції до инших країв; в противність до експорту—*імпорт* (див. це слово).

Експропріація — коли примусом забірають у когось його добро (землю, хату, гроші) на якийсь час або й на завжди, на користь громадянства або держави (росс. „отчужденіе“).

Екстензивне господарство—таке хазяйство, коли господарь мало прикладае до землі праці, але хоче як найбільшу користь з неї узяти; в противність до цього—*інтензивне* господарство (див. це слово).

Електрика, або електричність—така невидима сила в деяких речах, через яку вони притягають одне друге або відпихають; електрика дае світло, гискрить або горить, немов щітка. Електрика збіраеться, між иншим, в повітрі, в хмарах і дае блискавку та грім; електрикою орудуе телеграф.

Елемент—частина чого небудь; дуже дрібні основні частинки, з яких складаеться або, краще, на які розкладаеться якась річ. Вчені кажуть, що увесь світ і навіть повітря (вỏздух), в якому ми живемо та дихаемо, складаеться з невидимих елементів, *атомів* (див. це слово).

Елементарний—самий початковий, простісінький.

Еманціпація—коли людина стае вільною од чогось—напр. од кріпацтва, од якогось важкого закону, од всього того, що обмежуе її в правах та пригнічуе.

Еміграція—переселеніе; в противність до нього—*іммігра-ція* (див. це слово).

Енергія—сила, що заставляє чоловіка працювати, бути жвавим; *людина енергична*—жвава, рухлива людина.

Енціклопедія—книжки, в яких зібрано до купи усе, що люде знають про всячину; збірка усяких відомостів про поодинокі справи, напр. енціклопедія військова, медична, історична та инші. Коли людина дуже знаюча, то на неї кажуть, що це—*ходяча енціклопедія*.

Епіграф—1) надпис; 2) думка або вираз, позичаний з чиїх небудь уст чи книжки якої та поставлений на початку писання на те, щоб знати було, щò хоче автор (див. це слово) сказати в своєму писанні.

Епідемія—пошесна хвороба.

Епізод—осібне оповідання в якомусь великому писанні, осібна подія серед инших подій.

Епілог—кінець мови, оповідання, драми (див. це слово), події якої небудь.

Епітафія—надпис на пам'ятнику на могилі.

Епітет—слово, що додається, коли говориться про когось або про щось,—напр.: море *синє*, ніч *ясна*, дівчина *пишна*.

Епос—такі писані й не писані твори народні, що склав їх цілий народ, а не хто небудь оден усім відомий, нар.: думи козацькі, пісні, казки, байки—склав не оден чоловік якийсь, а цілий народ, і иншій казці чи пісні не одна вже сотня літ, одколи її складено.

Епоха—добà—чимало часу (кілько або багато літ) чим небудь вславленого, добре знаного.

Ерудіція—вченість.

Ескадра—гурт сỳден, кораблів.

Ескадрон—частина кінного війська,—все одно, що рота в пішому війську.

Естетика—наука про красу—ту, що ми бачимо в природі кругом себе і ту, що сами витворяюємо, приклавши умілости,— напр.: гарні малюнки, добрий спів, гарна музика—все це джерело естетики.

Етика—наука про моральне—про те, щò слід і чого не слід людині робити,—про те, щò єсть найбільше блàго.

Етимольогія—частина *граматики* (див. це слово); вона доходить того, щò таке або инше слово означає, од якого кореню слово те постало, як те слово в мові людській та на письмі одміняється та таке инше.

Етнографія—народознавство,—наука про звичаї людські.

Етнологія—близьке до того, що й *етнографія*,—наука про звичаї народні, про всякі подробиці народнього життя.

Етюд—у малярів—це нàчерк малюнка; у письменників—нàчерк писання.

Ефект—коли щось вразить, вплине дуже на людину; *зробити ефект*—вразити.

Ешафот—деревяний поміст, поставлений на плацу для того, щоб прилюдно покарати людину на смерть: одрубати голову чи повісити.

Є.

Єзуїти—католицькі ченці (монахи), які думають, що можна найганебніший навіть вчинок зробити, аби для слави Божої; єзуїтами звуть взагалі хитрих, несовісних людей.

Єпархія—окрŷга, в якій справами церковними порядкує єпископ (архиєрей). Єпархія звичайно буває на цілу губернію.

Єпископ—той, хто править цілою єпархією, окрŷгою; архиєрей.

Єретик—той, хто вірує не так, як вчать попи найдужчої віри в краю або в державі.

Єрогліфи—знакѝ у давніх єгиптян, яких вони вживали замість буков. Єрогліфами звуть тепер таке письмо, що нічого в ньому не розбереш.

Ж.

Жандари.—По городах, по залізницях та на границі з чужими землями жандари служать замість поліції, але найголовніща їх праця скрізь в Россії—вишукувати та досліжувати державні злочинства та наглядати за державними злочинцями по тюрмах.

Жерці. Жрець—піп у старовину.

Жовнір—салдат у Польщі та й на Вкраїні за часів польського панування, а зàраз—в Галичині.

Жовтень—місяць *октябрь.*

Журнал—1) книжка, де записується всякі важніші справи; 2) книжки, що з'являються на світ певного часу: що-місяця, що-тижня або що два тижні.

З.

Забастовка—коли гуртом покидàють роботу на те, щоб хазяїн дав більшу ціну або зменшив роботу; *забастовка політична*—коли в державі спиняється усяке життя: стають залізниці, почта та телеграф, не виходять газети, в гòроді немає світла, немає чого їсти. Таким способом примушують уряд (правительство) поступитися де-чим на користь громадянству.

Загальний—такий, що обнімає усіх („общій"); загальне напр. голосування на виборах—або вселюдське голосування; загальна справа—така, що дотикається усіх; загальні збори—коли вся громада або товариство збірається.

Законодавча власть—право державної власти встановляти закони для громадян. В тих державах, де є констітуція, законодавчу власть має тільки парламент, себ-то справедливо обрані народні заступники, бо

тілько сам народ знає, коли і яких законів йому треба.

За́пит („запрос“) депутата в парламенті,—див. Інтерпеляція.

Запоріжжя—було вільне товариство—братство козаків (запорожців), що поселились за порогами Дніпровими. Складалось те вільне товариство з усяких втікачів від панщини та кривди урядової. Запорожці обороняли Україну від нападу татар і від панського знущання та неволі, не так, як теперішні козаки, що знущаються над народом, обороняючи панів і уряд.

Земство—інституція (установа), що заправляє найголовнішими справами цілої губернії або повіту. Земства поділяються на губерські та повітові; як в те, так і в друге гласних (див. це слово) обірає людність; гласні з себе обірають управу (повітову і губерську). Головну власть і догляд за всим має земський збір,—з'їзд гласних. Зараз в Россії земству немає волі, а в багатьох губерніях (між иншим, по всій правобічній Україні) виборнього земства зовсім немає.

Зло́чин, злочи̂нство—не гарні вчинки: душогубство, крадіжка, убивство та инше таке.

Злочи̂нець (рос. „преступник“)—той, що зробив якийсь зло̂чин. Більшина̂ тих, що кажуть на них в Россії „політичні злочинці“—просто люде, що не догодили чимсь урядові (правительству) та терплять за те, що думають не так, як урядові хочеться.

Зеніт—1) точка на небі, просто над нашою головою (певно, такої точки справді на небі немає—це тілько так говориться); 2) верх, вершо̂к, найвища точка,—напр. в зеніті слави, сили—на вершку слави, сили.

Зефір—легенькій вітрець з заходу.

Зміст—те, що в чомусь міститься, є,—напр. зміст книги—те, що є в книзі.

Зоольоґія—наука про животину всяку.

Зреформувати—поробити переміни, реформи (див. це слово).

І.

Іґнорувати—не звертати уваги, не вважати.

Ідеал—те, до чого людина простує; те найкраще, бажане, до чого ми наблизитися хочемо, чого домагаємося, але ніяк не досягнемо.

Ідеалїзм—коли про щось говориться або щось малюється не так, як воно справді є, а в кращому світлі, гарніше, приємніше.

Ідеальний—1) такий, якого немає навспряжки, а ми тілько збаґнути собі можемо; 2) недосяжний; такий, що не можна справдити; 3) не *матеріяльний* (див. це слово).

Ідея—1) гадка, поняття про якусь річ; 2) думка; 3) основна думка в писанні, в роботі, в інстітуції (див. це слово) та инше.

Ідилія—малюнок чи писання, де гарно змальовано просте, спокійне життя сільського люду.

Ідіот—людина не сповна розуму, але не божевільний.

Іллюзія—омана.

Іллюмінація—багато вогнів, свічок, ліхтариків; засвічують їх по городах, коли святкують щось—якийсь славетний день чи важливу подію.

Іллюстрація—малюнок в книзі або писанні; так само приклад який з життя, докинутий оповідачем в оповіданні.

Ілоти—раби в давній Спарті (у Греків).

Імміграція.—Як люде переселяються куди в далеку сторону, то це буде *еміграція*, а коли доставляються

на нові місця—*імміграція*,—наприклад: еміграція з Полтавщини, імміграція у Туркестан.

Імператор—титул державців (царів). В Європі зараз єсть п'ять імператорів: Всеросійський, австрійський, германський, оттоманський (турецький) та індійський (король англійський); в Азії—китайський, японський, корейський, аннамський, персійській; в Африці—абіссінський, а усих на світі 11.

Імперіалїзм—такий лад у державі, коли, як то було колись за римських імператорів, панує не закон, а самоволя правителя, який обпірається на військо.

Імпонувати—так поводитися, щоб люде поважали або боялися.

Імпорт—так само, як імміграція,—тілько прикладається не до людей, що виселяються, а до краму чи товару, що ввозять: *експорт*—що вивозять, *імпорт*—що ввозять, напр.: експорт пшениці з України за границю, імпорт чаю в Россію.

Імпульс—те, що примушує до руху або роботи якої, напр.: війна з Японією дала імпульс визвольному рухові в Россії, показавши всьому громадянству, що бюрократичний уряд веде державу тілько до загину і руїни.

Інвалїд—салдат чи взагалі людина, не спроможна служити та працювати через старі літа, хворобу, каліцтво.

Інвентар—коли списано добро (яке (маєток) і показано, що коштує кожна річ, скілько довгів на ньому та скілько зиску дає. Інвентар буває живий і мертвий; *живий* інвентар—коні, скотина та инше, *мертвий*—усяке знаряддя хазяйське (плуги, борони, вози та таке инше).

Індіферентний—байдужий до всього.

Індивид—сама собі якась людина, якесь створіння.

Індивидуальний—особистий, властивий якій-небудь одній людині або иншому якому створінню.

Індульгенція—відпустка, прощення гріхів, розгрішенн[я] за гроші; водилося в давніші часи найбільше в ка[]толицькій церкві, бувало і у нас на Вкраїні в XVI[] столітті (відпустні грамоти на Вкраїну привозил[и] патріархи зо Сходу—з Єрусалиму, то що).

Індустрія—промисловість.

Індустріяльний—промисловий.

Інертний—млявий, такий, що не любить рушатися, н[е] жвавий. *Інертна людина*—така, що треба її пору[]шити, попхнути на щось.

Інерція—недіяльність, нерухомість. *Інерція*—коли я[к] поставити щось, то воно так і стоятиме нерухомо, або як попхнути щось — то воно котитиметьс[я] аж поки щось не спинить його, напр.: віз [] гори котиться по інерції.

Інженер—людина, що вчилася по вищих школах на те, щоб знати як будувати залізниці, фабрики, завод[и] та инше таке та уміти орудувати ними.

Ініціятива—найперша думка про те, щоб розпочат[и] якусь справу; первопочін.

Ініціятор—той, що перший надумав розпочати якус[ь] справу.

Інквізіція—духовний суд католицький минулих часів дл[я] еретиків (див. це слово) або, краще сказати, дл[я] усих людей, ненависних духовній власті; таких лю[]дей тоді сажали по тюрмах, мучили немилосердн[о] та на смерть карали.

Інкогніто—значить „потайки", не виявляючи свого пріз[]вища. *Інкогніто* часом їздять заграницею державці, прибравши для себе якесь прізвище.

Інсінуація—погінка; як хто на кого славу пускає. *По[]літична інсінуація*—якась брехлива звістка на те, щоб супротивник помилився.

Інспектор—людина, що доглядає за якоюсь інстітуцією,— напр. шкільний інспектор, фабричний, податний, інспектор дрібної позики (од банку) та инше.

істанція — кожне урядове місце чи урядова власть: справа якась од нижчого урядовця, або, як кажуть, *з нижчої інстанції*, переходить у вищу інстанцію, до вищого начальства. У вищу інстанцію можна жалітися на нижчу.

істінкт—несвідоме, проти волі чуття, нюх, напр.: кожна жива тварина має інстінкт обороняти себе і свій рід, інстінкт самооборони.

істітут — 1) вища школа нарівні з університетом; 2) якась інстітуція (див. це слово), найбільше наукова.

істітуція—(російське „учрежденіе“)—установа якась: суд, школа, також закон, звичай якийсь,—напр.: весілля—це дуже давня інстітуція народня.

нструкція—наказ, в якому докладно виказано, що і як треба робити, напр.: старості або стражникові дано інструкцію.

нсургент—повстанець, бунтарь.

нтелігент, інтелігентна людина — освічена, з більшим розвитком людина.

нтелігенція—розумні, освічені люде,—в Россії вони беруть велику участь у визвольному рухови, здобуваючи волю та краще життя усьому людови.

нтензивний—напружений; такий, що треба прикласти до нього більш сили,—напр. *інтензива робота*—така робота, що вимагає більш часу або сили.

нтензивне господарство—таке господарство, до якого докладено чимало праці і коштів; в такому хазяйстві землю порають як найлучче, та за те вона дає найбільшу користь й родить краще, і видача з усього більша; в противність до цього—*екстензивне господарство* (див. це слово).

Інтервью—розмова з кимсь того, хто пише по газетах; в розмові допитується він про щось цікаве та важне і подає його в газеті, щоб знали усі.

Інтерес—вигода, користь, зиск.

Інтернаціональний—міжнародній, світовий.

Інтерпеляція („запрос“)—коли в парламенті (див. ц слово) запитують уряд про якийсь урядовни наказ, про вчинок якого урядовця або про поді якусь, і хочуть довідатися, чи уряд про це знає чи тому запобігає.

Інтимний—дуже близький до когось, дуже приязний. *Інтимна справа*—така справа, що про неї знають тілько двоє близьких до себе людей.

Інтонація.—Коли щось вимовляється, читається або співається то вищим, то нижчим голосом, то кажуть—він читає чи співає з інтонацією.

Інтродукція—вступ; найбільше буває в музиці: перш ніж почати якусь річ, грається інтродукцію.

Інфантерія—піхота, піше військо; *генерал од інфантерії*—піхотний генерал.

Інфекція—зара̀за од того, що в тіло попадають мікроби (див. це слово) і вчиняють хворобу.

Інцідент—несподіваний випадок (случай), несподівана подія.

Іронія—тонка, з'їдлива посмішка, коли людину обзивають не тим, чим вона є справді, напр. страхополоха—лицарем, дурня—розумним.

Іррегулярний—не вивчений. *Військо іррегулярне*—не готове до бою, не вимуштроване; до такого війська належать напр. российські козаки.

Іррітуватися—дуже гніватися, сердитися.

Іслам—див. *Мусульманство.*

Іспит (екзамен)—коли людину випитують, чи знає вона те, що повинна знати, напр.: з науки, ремества, хазяйства та иншого чого.

Істерика—хвороба, коли з людиною таке подіється, що вона й плаче, й сміється, а часом то ще й корчить її.

Істнїти, істнувати—бути на світі, жити.

Істота—всяке живе створіння на світі.

И.

Идол—деревляна, камінна чи инша яка постать людини чи тварини, якій покланяються і почитують її, як Бога. Прадіди наші, поки не заведено було серед них 1000 літ назад християнства, теж покланялися идолам.

Инородці—так в российських законах найменовано підданих российської держави, що не руського кореня: евреів, поляків, вирменів, грузинів, киргизів та инш. Инородців—евреів та поляків, напр.—значно обмежено в де яких правах.

К.

Кабінет—світлиця, покій для письменницької роботи.

Кабінет Міністрів—усі міністри в якійсь констітуційній державі. Звичайно кабінет такий складається з людей одного духу, з одною спільною політичною програмою (див. це слово), і часто, як що доводиться хоч одному міністрові податися не з своєї охоти в одставку, то подається разом з ним увесь Кабінет.

Кадетська партія—див. „Партія народньої свободи".

Казарма—будинок для великого числа людей—робітників, салдатів та инш.

Каземат—темна хата в кріпості або в тюрмі, куди садовлять дуже важних злочинців.

Каламар—чорнильниця.

Калліграф—той, що гарно (чисто) пише.

Камарілья—гурток вельможних коло якогось державця, які потайки вливають на державні справи.

Камера—трохи подібне до нашого слова *комора*—помешкання, хата, напр.: камера мирового судді, камера дезінфекційна (де нищать заразу, обеззара-

ють ріжні речі після заразного хворого). *Камера фотографічна*—скринька, пристрій, яким здіймають фотографії (портрети, малюнки та инше). У Болгарії *камерою* звуть парламент (з одною Палатою,—див. *Палата*).

Камертон—струмент, немов вилка̀ із сталі, який видає з себе постоянно однаковий згук, тон.

Кампанія (не **компанія**)—справжня війна або боротьба громадських гуртів між собою,—напр. виборча кампанія, коли одні партії змагаються з иншими, щоб у парламент (в Державну Думу—у нас) обрано було за послів їхніх кандидатів (див. це слово).

Канал—глибокий та широкий рів з водою, облямований по боках каміням, щоб не засмічувався; канали бувають такі великі, що по них плавають пароплави (параходи) і навіть великі кораблі.

Каналізація.—По города̀х прокладають під землею широкі глиняні труби; по тих трубах спливає десь за го̀род, на поле або в річку, всяка нечистота, помиї, людський послід, то що; каналізацію по більших городах проведено в кожен двір, як і водопровод (див. це слово).

Кандидат—той, кого вважають за достойного, щоб настановити на посаду якусь; особа, що має заступити другого когось на посаді,—напр. коли скинуть старосту або старшину, то заступає його *кандидат*.

Канонада—коли довго, мало не без перестанку стріляють з гармат.

Кантон—у Франції—щось немов наша волость, у Швейцарії—окрема республика (невеличка держава, з яких складається Швейцарська державна спілка).

Канцлер—найстарший міністер (міністер-президент); у Германії канцлер—єдиний міністер, що відповідає перед перламентом (див. це слово); в Россії титул канцлера дається часом міністрові чужоземних справ за особливі заслуги.

Капитал—крім грошей, усе те, що потрібно для продукції (див. це слово): гроші, сировий матеріял, машини, будинки; капитал буває *постоянний* (машини, будинки) і *оборотний* (сировий матеріял, гроші).

Капиталізація—коли добро якесь, машини, струмент усякий та инше переводиться на гроші.

Капиталист—грошовита людина, багатир; в хліборобстві та у фабричній справі капиталист бере участь тільки тим, що дає гроші; працюють за нього робітники, але їм платиться не все те, що вони заробляють хазяїнові, а тільки частину того, а решта їхнього заробітку зостається капиталистові (див. буржуазія).

Капиталистичний лад—такий лад, коли одні за працю свою мають менше, як заробили, а другі, зовсім не працюючи, мають великий зиск (див. *буржуазія* і *капиталист*).

Капитуляція—умова з ворогом про те, щоб віддати йому військо або кріпость. Капитуляція завжди вважалася ганебною річчю, великим соромом.

Карантин (калантир)—такі санітарні (лікарські) інституції (установи) на границі держави або на границі округи якої, де людей придержують і не пускають далі, щоб не розвозили хвороби.

Кардинал—висока духовна особа в католицькій церкві, найстарша зàраз за папою римським, найвища од усіх католицьких архиепископів та епископів.

Кар'єра—удàча на службі або в громадському житті. *Зробити кар'єру*—добре і скоро вислужитися.

Карикатура—малюнок (словом чи фарбами), де смішно когось або щось змальовано.

Кармазин—тонка, яскраво-червона тканина.

Касса—1) скриня або шафа на гроші та на цінні папери; 2) гроші готівкою, що десь зберегаються; 3) місце, де приймають та дають гроші.

Кассація—коли наново розглядається судовий присуд, як що постановлено його не так як слід по закону.

Каста—стан (сословіє), гостро одмежований од инших станів і такий, що нікого стороннього до себе не приймає. В старовину у Єгипті напр. були касти жерців або салдатів: коли батько жрець або салдат—то й діти мусили тим самим бути, а до иншого стану приставати не можна було.

Катакомби—кладовища під землею, в печерах.

Катальог—список яких небудь речей, найбільше список книжок.

Катастрофа—важлива подія, що дуже сумно кінчиться; сумний кінець (смерть, руїна та инше).

Категорія—поділ, відділ, сорт; похожі частини якогось гурту чи ґрупи, напр.: школярів поділено на кілька категорій.

Категоричний—рішучий.

Катедра—1) епархія або город, де живе епископ; високий столик на підвисшенню в церкві або в школі: сидячи або стоячи коло нього промовляють; 2) посада профессорська (див. це слово) у вищій школі.

Катехизис—підручник, в якому викладається якусь науку (найбільше про віру) таким способом, що спершу стоїть запитання, а тоді відповідь на нього.

Каюта—кімната на кораблі або параході для офицерів та пассажирів (подорожніх).

Квота—скільки усього грошей (рос. „сумма“).

К.-Д.—скорочене ім'я россійської політичної партії *конституціоналистів-демократів* (див. це слово), або ж „Партії народньої свободи“.

Килограм—міра ваги у французів; по нашому—без малого 2 з половиною хунти.

Километер—міра довжини у французів, трохи менше од нашої верстви (469 сажен).

Кисень (Кислород)—найголовніща частина воздуху; без кисеню не було б чим дихати живим створінням та рослинам. Коли узяти одну частину кисеню та дві частини *воденю* (див. це слово), то буде *вода*.

Клас — 1) гурт дітей, що вчаться цілий год разом одних наук,—через те й школи бувають однокласові, двохкласові, чотирьохкласові, 8-класові, (напр. гімназії та реальні школи); 2) гурт людей одного достатку; часом в одному стані (напр. серед селян) може бути кілька класів людей: заможніх (дуків-багатирів), середніх господарів, і бідноти, голоти (*пролетаріїв* — див. це слово).

Класіфікація—коли щось ділять на класи (гуртки, группи) або відділи,—напр. розкладають по сортах якесь зѐло, рослини, каміння та инше.

Класицизм—коли в школах (середніх або й вищих) вважають за найважніщі та найбільше вчать давніх мов—латинської та грецької, а не тих наук, яких людям найбільше потрібно. Давніще, по середніх та вищих школах по всьому світі вчили усячини не рідною мовою, а мовою латинською.

Класова боротьба—боротьба між людьми неоднакового достатку; боротьба робітників та наймитів із хазяями (з дідичами, фабрикантами та инше) за для того, щоб вибороти собі кращі умови життя, лучче удержання та плату. Свідомі, одначе, робітники не тільки про власну свою вигоду дбають, але більшина̀ їх домагається і політичних правів для себе та для усього люду в державі.

Клерикал—людина, що одних думок із духовенством, або й сам—духовна особа. Клерикали намагаються, щоб духовна власть в державі переважувала світську.

Климат—погода, що постоянно буває в якому місці, наприклад: у південних краях теплий климат, а у північних—холодний; буває здоровий климат і не здоровий, шкодливий.

Клуб — чималий збір людей, що зійшлися на забавку. Клубом звуть і той будинок чи хату, де такі збори бувають. *Клуб політичний* — товариство людей, що сходяться до-купи та обміркують політичні справи.

Клумба—грядка квіток.

Коаліція—спілка держав або політичних партій для того, щоб гуртом чогось досягти.

Коаліційний—спілковий; складений з заступників ріжних партій.

Кодекс—збірка законів, правил, постанов, напр. российське „Сводъ Законовъ".

Колір—цвіт,—напр. одежа чорного коліру.

Коллєгія—1) інстітуція (установа), в якій члени мають однакові права і всякі справи порішають більшістю голосів; 2) школа, де школярі заразом і вчаться і живуть.

Коллєгіальний—товариський, гуртовий.

Коллєктивизм — соціяльна (див. це слово) наука, яка вчить,так само як і коммунизм (див.це слово),що земля та капитал повинні бути не власністю одної якоїсь особи, як зараз, а належати усій громаді або робітничим товариствам (*ассоціяціям*—див. це слово) і тілько те, що потребляє кожна людина, може бути власністю її самої.

Коллєктивний — збіраний, гуртовий, напр. коллективне прохання — прохання до когось, вислане не однією людиною, а підписане кількома або великим гуртом людей.

Коллєкція—збірка речей одного сорту, напр.: коллекція писанок, давніх грошей та инше.

Колонізація — заселення, займанщина якихось земель. У нас, напр. в Таврії та в инших губерніях — німецька колонізація, в Волинськой губ.—чешська.

Колонист—переселець з иншого місця або з чужої держави. У нас колонисти—німці, чехи та инші пересельці з-заграниці.

Колонія—дворище, хуторець або ціле село колоністів, переселЬців.

Колосальний—величезний.

Комбінація—1) обставини; 2) обміркований, як слід, план, як зробити щось найкраще.

Комедія — така лицедія (в театрі або в книзі), в якій смішно змальовано негарних або смішних людей, негарні або смішні вчинки, але так, що це викликає сміх, а не огиду або гнів.

Комерсант—той, хто робить комерцію, має велику торговлю.

Комерція—велика торгівля; торговельні обороти.

Комета—хвостате світило, що з'являється часом на небі.

Коментарії—пояснення або тлумачення якогось писання.

Комисія—гурт людей, якому призначено розглянути та обміркувати якусь справу.

Комитет—1) збір людей, настановлених якоюсь властю на те, щоб обміркувати накази якісь та заходи; 2) збір уповажнених, щоб обмірковувати справи.

Комитет міністрів—висока урядова інстітуція (установа); в комітеті міністрів розглядаються гуртом такі справи, яких кожен міністер по одинці не може розвязати. В Россії, замість комітету—Рада („Совѣтъ") міністрів.

Коммуна—громада або гурт людей, що живе коммунистичним життям (див. *коммунизм)*.

Коммунизм—соціяльна (див. це слово) наука про те, що не повинно бути ніякої власности („частной собственности") у поодинокої людини, а все мусить належати державі або окремим самостійним громадам, і всі громадяне повинні мати однакові достатки. *Коммунизм*—наука близька до *коллективизму* та *соціялизму* (див. ці слова), але коллективизм дозволяє, щоб була приватна („частна") власність на те, що потребляє людина, а соціялизм—вимагає, щоб було скасовано приватну власність *тілько на капитали* (див. це слово).

Коммунікація — шлях водяний чи сухопутний між одним і другим місцем.

Компас—такий прилад, що показує усі чотири сторони світа; це кругленька застекляна скринька, в якій в середині повертається намагнітована (див. *магніт*) стрілка, і оден кінець її постоянно показує на північ, а другий на південь.

Компетентний—тямущий в чомусь, знаючий.

Компіляція—писання не з власного розуму, а напозичане з чужих писаннів.

Комплект—повне число людей чи речей яких, скілько десь їх повинно бути, напр. комплект газети за год—усі числа, скілько їх було за год.

Композитор—людина, що компонує музичні твори.

Компонувати—складати, творити, робити.

Компромітувати—славу робити, погінку гнати (див. *інсінуація*).

Компроміс—коли людина погожується з кимсь, поступаючись трохи своїми думками.

Комфорт—вигоди; як хто живе у добрі, вигідно.

Конвенція—згода, умова про щось між двома державами.

Конгрес—1) збір державців або їх уповажнених на те, щоб обговорити міжнародні справи; 2) збір, з'їзд вчених людей; 3) американський парламент (див. це слово)—збір народніх заступників в північних американських Штатах.

Кондитор—той, що зготовляє та продає ласощі.

Кондиція—умова, договір.

Кондуктор—той що на службі на залізничому поїзді, на електричній городській залізниці (трамваї), та инше; дрібний урядовець в лісовому відомстві.

Конклав — збір кардиналів (див. це слово) у Римі для того, щоб обрати нового папу.

Конкретний—наочний, такий що ясно можна його бачити та зрозуміти; в противність до нього—*абстактний* (див. це слово).

Конкуренція—випереджування, суперництво. напр. конкуренція між двома крамарями,—коли оден перед другим пускає дешевше крам, або *робить конкуренцію* один другому.

Конкурс—те саме, що й *конкуренція* (див. це слово), тільки говориться про речі поважніщі—про якусь надгороду (подяку), посаду, місце та инше, напр.: *в школу приймають* хлопців або дівчат *по конкурсу*—тих, хто краще іспит (екзамен) здасть.

Консеквентний, консеквентно—коли що робиться розумно, до речи.

Консервативний—такий, що обстоює за старий лад державний.

Консерватизм—нахил до старого державного ладу, до старих порядків та ворожнеча до усякої переміни, до всякого поступання наперед.

Консерватор—прихильний до старого ладу, ворог всяких реформ (нових порядків), перемін.

Консерви—усякий припас (їстивне): мясо, риба та инше, припасене та заправлене так, щоб не псувалося довгий час; консервів багато уживається у війську.

Консервувати — припасати щось та заправляти так, щоб не попсувалося.

Консіліум—нарада, напр. *консіліум лікарів*—нарада лікарів про тяжко хворого: що йому таке та що йому порадити.

Консисторія—інстітуція (установа), що порядкує усіма справами духовенства з цілої епархії (губернії).

Конспект — короткий, але докладний переказ чиєїсь промови або того, про що говориться у якійсь книзі чи якому писанні.

Конспіративний—таємний, потаємний.

Конспірація—таємні, потайні змовини.

Констатувати—потвердити, посвідчити, що справді щось сталося або є, напр.: *лікарь констатував смерть*—посвідчив, що людина справді вже мертва.

Констітуанта—установчі збори („учредительное собраніе“); сейм (див. це слово), що встановляе констітуцію (див. це слово).

Констітуціоналисти-демократи (корочче **К.-Д.**)—політична партія у Россії (пізніще найменовано її „Партія народньої свободи“). В першій Державній Думі і перед виборами в першу Думу мала вона найбільшу силу. Домагається вона для усього люду землі і волі.

Констітуція—державний устрій або основні закони (констітуційний акт), що заводять народне заступництво в державі. Констітуцію встановляе народ через своїх заступників (див. „Установчі Збори“); в ній мусить бути ясно визначено: які права та обовязки мае правитель, незайманність громадянських правів (незайманність особи, хати та листування, воля віри, слова, друку (печати), спілок (союзів), ходити та їздити скрізь); які права та обовязки парламента (чи Державної Думи—у Россії), а також міністрів; який мае бути суд, фінанси (грошові справи), військо та увесь взагалі державний лад. Коли вже складено та написано констітуцію, правитель у державі присягає їй, і тоді констітуцію вже заведено. Народ, памятаючи, що констітуція боронить його волю й права, сам пеклўеться про те, щоб її часом не зламано було.

Консул—дипломатичний (див. це слово) заступник держави в чужому краї; він боронить права людей своєї держави, допомагає їм у торговлі та промислах.

Консультація—нарàда знàючих людей, спеціялістів (див. це слово), напр. лікарів про якогось хворого, адвокатів про яку трудну судову справу.

Контентувати—вдовольнити.

Контінгент — певне число чогось — напр. москалів в в полкў, учителів в школі; умовлене число грошей, ...[illegible]

Континент—суходіл; в противність до нього—ôстрів на воді.

Контрабанда — коли пôтайки перевозиться з-заграниці якийсь крам для того, щоб не платити за нього оплатку („пошліни“); самий крам, що пôтайки перевозиться або вже перевезено.

Контракт—договір, умова на письмі.

Контраст—щось зовсім навпроти, противулежне,—напр.: *біле контраст з чорним.*

Контрибуція—данина (грішми, припасами та инше), яку переможець накладає на супротивника. Після війни Россія заплатила Японії контрибуції 180 мілійонів.

Контроль—коли повіряється, чи так як треба складено звідомлення (отчотність) та повернуто гроші на те, на що треба.

Контр-революція — революція навпроти; коли намагаються привернути той самий лад державний, що був до революції.

Конфедерація—1) спілка; 2) в давній Польщі так звалося повстання шляхти (дворян) проти королівських та сеймових (див. *сейм*) наказів; 3) спілкова держава з менших держав з рівними правами, штатів (див. це слово), країн.

Конференція—нарада кількох людей про якусь поважну справу, напр.: рада учителів, нарада послів од держави про якусь справу, що годилось би усім державам разом її розвязати. Напр. р. 1899 в Гаазі (в Бельгії) була конференція (т. звана *Гаагська мирова конференція*), скликана россійським урядом на те, щоб обміркувати, чи не можна було б усім державам більш не воюватися.

Конфіденціально—пôтайки, щоб инший ніхто не знав.

Конфірмація—коли вища власть потверджує прйсуд судовий, найбільш—прйсуд військового суда покарати на смерть.

Конфіскація—кара, коли забірають в казну якесь добро; *конфіскація газетів, книжок*—коли поліція забірає і не пускає у продаж газети або книжки.

Конфіскувати—забрати в казну чіесь добро.

Конфлікт—коли дві особи, інституції (установи) або держави гостро стають одна до одної, напр. *конфлікт міністрів з Державною Думою*—коли Дума сказала їм йти собі геть.

Концентрація—коли щось стягнуто, зібрано до-купи, в одне місце.

Концерт—громадський збір, де музики на всяких струментах та співці (по одинці і хором) грають та співають музичні твори.

Концессія—коли уряд чи інституція яка (земство, городська Дума, або що) дає комусь право щось завести чи вибудовати таке, чим звичайно порядкує держава, напр. вибудовати залізницю, міст. Через оттакі концессії на річці Ялу в Кореї почалася й війна Россії з Японією.

Кооперація—коли працює гуртом кілька або багато людей чи товариств, на свою користь або на користь громади. Кооперацію заводять: 1) щоб забезпечити свої найважніщі потреби, 2) щоб збувати здобутки хазяйства та мати кредіт (позичатися). А для того й заводиться усякі товариства: артілі (хліборобські та инші), потребительні товариства, запомогові касси, продукційні („производительныя“) товариства, кредітні, позичкові, та инш.

Кордон—границя; *за кордоном*—заграницею.

Корифей—визначна людина в науці, в умілості та такому иншому.

Корона—уряд (правительство), державна власть—монарх, король, міністри та инші заступники державної власти.

Коронний—такий, що належить до держави; призначений од уряду (правительства).

Корпорація—громадська спілка, в якій люде з'єдналися для спільного діла, мають свій статут (устàв) або правила, яких усі вони повинні слухатися, напр. корпорація лікарів, адвокатів, учителів.

Коректний—чемний, звичайний; *коректна людина*—така, що чемно поводиться.

Коректа—коли в друкарні складуть („наберуть") щось до друку, то ту складню̀ („набор") треба поправити, щоб не було в ній помилок; таке справляння помилок і зветься коректою.

Кореспондент, або дописувач,—людина, що дописує до якоїсь газети або журналу про всякі новини; той хто листується постоянно з кимсь.

Кореспонденція—дòпис, усяке листування, листи (пùсьма).

Космополіт—всесвітній громадянин,—той, кому байдуже про рідний край та рідний люд, про свою національність (див. це слово), хто вважає своєю батьківщиною (вітчùною) увесь світ. Одначе такої людини, щоб вона була всесвітньою (не української, не московської, не німецкої, не турецької, або иншої якої породи) бути не може.

Крамольник, крамола.—В старовину в Московщині так прозивали тих, що важили на князя чи царя або на тих, що поблизу його стояли. Тепер консервативні (див. це слово) люде крамольниками йменують усих, хто не по їхньому думає про політику, то-б то усі поступòві політичні партії. Крамолу добачають вони навіть в тому, як хто спочуває справі визволення.

„Красная сотня"—так часом де-хто іменує россійських революціонерів в противність до *чорної сотні* (див. це слово).

Креатура—1) створіння; 2) людина, що вийшла в люде через другу, створіння тієї другої.

Кредіт—позичання; коли береться гроші або краму який у борг, в позику.

Кредітні інстітуції—де-які банки, позичкові касси, товариства взаємної позики, позичкові („кредітні“) та позичково-зберегательні [„ссудо-сберегательні“] товариства, де можна достати грошей за невеликий процент,—не так, як у жмикрута-лихваря.

Кредітор—той що дає гроші в позику, у борг.

Кредітувати—давати в бор, в позику.

Крейсер—див. *кружляк.*

Кризис, чи **Криза**—1) в політиці—таке становище, коли мусять переміниться головні особи, що порядкують державними справами, або сама політика; 2) в промисловості—скрутні часи; 3) в медицині (в лікарській справі)—коли хвороба повертає на краще, коли вже починає одужувати хворий.

Криминал—тяжка провйна, за яку накладається кару.

Критерій—підстава, міра для якоїсь думки, гадки.

Критика—коли уважно обмірковується та розглядається якусь річ, писання, закон та инше—чи здатне воно до чого, чи ні; розсудливий прйсуд.

Критичне становище—кепські, погані якісь справи, напр.: критичне становище фінансів (див. це слово)—коли нема грошей.

Кружляк (крейсер)—скороходне військове судно, озброєне легкою артілерією (див. це слово), здатне довго пробувати на морі.

Кулемет.—Недавно придумали таку машину, з якої стріляють часто та густо кулями, немов дробом з рушниці.

Кулуар—закапелок, закуток; в парламенті (або в Державній Думі—у нас)—бокові покої, де сходяться посли та одпочивають після засідання.

Культ—почитування якоїсь особи, речи або з'явища в природі, немов Бога, напр. культ сонця або вогню—коли люде покланяються сонцю та вогневі, як Богові; культ якого небудь идола.

Культура—1) коли щось обробляється, розводиться, викохується; 2) освіта, цівілізація (див. це слово)—

все те, що людність здобула за тисячі віків свого життя; 3) пбут, громадянське життя.

Куратор—попечитель, опікун,—напр. куратор шкільної округи.

Кур'єзний—смішний, чудний, цікавий. *Кур'єзна справа*—чудернацька, чудна якась справа.

Курія—клас (див. це слово), або группа (гурт) людей, що обірає своїх послів у парламент (Державну Думу—у нас) окремо од инших класів. Вибори в куріях бувають там, де немає вселюдського, прямого і рівного виборчого права,—то-б то там, де заведено *виборчий ценз* (див. слово: виборчий ценз). Курії бувають: селянська, городянська, земельних власників, робітнича та инші. Такі вибори в Державну Думу в куріях заведено і у нас маніфестом 11 грудня (декабря) р. 1905.

Курс—1) ціна на грошові державні папери, яку встановляють на биржі (див.), напр.: курс ренти российської дуже впав після Цусимського побойовища; 2) напрям у чомусь,—напр. корабель узяв курс на захід, або політика взяла инший курс; 3) курс в школі—ті науки, яких треба вивчити за якийсь час,—напр.: скінчив курс лікарських наук.

Курсив—похилий, похожий на рукописне, друкарський шрифт (букви), напр.: *село, хата.*

Кур'єр—посланець.

Л.

Лабораторія—будинок чи хата, де працюють аптекарі, химики (див. це слово) та військові люде (артілеристи—ракетчики).

Лава—така гаряча текуча масса (розтоплене каміння, залізо, пісок, усякий металл (див. це слово) та инше, що тільки єсть в середині землі), що широкою річкою тече з вогневої гори або вулькану.

Лазарет—шпіталь.

Лаконичний (говориться тілько про мову)—напр. *лаконична відповідь*—коротка, мов одрубана, але виразна, ясна відповідь.

Ландтаг—крайовий сейм у німців (в Германії), палата народніх заступників в кожній окремій германській державі.

Ландшафт або **пейзаж**—гарний малюнок якоїсь місцевости.

Легальний—законний.

Легалізувати—ввести в закон, напр. *легалізувати партію.*

Легенда—казка.

Легіон — полк салдатів у давніх римлян; велика сила чогось.

Лексикон—словàрь.

Лектор—той, хто читає; той хто викладає щось перед цілою громадою людей, читає лекцію (див. це слово).

Лекція—коли професор (див. це слово) викладає науку слухачам - студентам; коли викладається про щось перед цілою громадою людей.

Летаргія—замирання; часом людина замирає на кілько день—*лежить у летаргії.*

Ліберал—людина, що стоїть за волю, свободу.

Лібералиэм—любов до волі, свободи; в противність до лібералиэму—*консерватизм* (див. це слово).

Ліберальний—вільнодумний; той хто бажає, щоб в державі було більше волі.

Ліві—так звуть тих послів у парламенті (у нас—Державній Думі), що належать до партій *ліберальної, радикальної* та *соціялистичної* (див. ці словà). Зайшов такий звичай, що посли ці сідають на зборах парламента на лавах лівòруч од голови (предсідателя), а праві посли (напрямку *консервативного* (див. це слово),—правòруч, через те й звуть одних—*ліві*, а других—*праві*. Крім того в парламенті є ще й *центр* (осередок); в центрі сідають помірковані посли, що не хиляться ні до правих, ні до лівих.

Ліга—спілка.

Лідер — слово англійське і означає: ватажок політичної партії.

Ліквідація—останні рахунки, коли якась справа спиняється,—напр. ліквідація позичкового товариства—останні рахунки усякі, коли мають припинитися товариські справи.

Ліліпут—людина дуже малого зросту.

Лінгвістика—язикознавство; наука про мови усякі.

Лінча суд — самосуд над людиною. Назва ця пішла з Америки, де колись був такий Лінч, що звелів вішати злодія там, де його спіймано буде.

Лірика — 1) писання, найбільш вірші, де автор малює свої власні почування, свій настрій; 2) чутливість, жалісливість.

Ліричний — чутливий, жалісний,— напр. спів або вірші чи оповідання.

Літера—буква.

Літератор —письменник.

Література—див. *письменство*.

Літографія—спосіб друковання книжок або малюнків, коли їх друкують не оливяними літерами (буквами), а вирізаними на камені.

Липець—місяць *іюль*.

Листопад або **Падолист**—місяць *ноябрь*.

Логика—наука, що вчить, як складаються у людини думки та що треба знати, щоб до речи і розумно їх викладати.

Логичний—розумний, з розумом, напр.; він говорить або робить логично,—з розумом, так як і годиться розумній людині.

Локалізувати—задержати в якомусь місці, не дати далі поширитися,—напр. локалізувати пожежу, хворобу та инше таке.

Локомобиль—парова машина, яку можна перетягати з одного місця на друге.

Локомотив—паровоз.

Лорд—так звуть в Англії вельможних панів найвищого коліна.

Лотерея—кидання жеребка на щастя, щоб щось виграти.

Лояльність—законність.

Лояльний—той, хто не йде проти закону.

Лютеранство—одна з найголовніших християнських вір на світі; пішла вона літ з 400 назад од Лютера, німецького попа, запеклого ворога католицьких звичаїв церковних. Ця віра найбільше поширилась серед німецьких народів.

Лютий—місяць *февраль*.

Ля—шоста нота в гаммі (див. це слово).

М.

Магнат—великий пан, багатирь, аристократ (див. це слово).

Магніт. Де-які породи каміння та металів мають в собі якусь силу, що притягає до себе залізо та сталь. Ця сила зветься *магнітизмом*, а ті породи—*магнітом*.

Магометанство (або Іслам)—віра, що її заснував Магомет. До цеї віри пристали турецькі народи (турки, татари та инші де-які).

Мадяри—народ *угорці* (венгри).

Майорат—коли до старшого в роду переходить нерухоме добро в спадщину по смерти близьких родичів.

Максимальний—найбільший.

Максимум—найбільше (в ціні, в числі).

Мандат—наказ, доручення,—напр.: виборці дають мандат своєму послові у парламент.

Маневрувати—1) ходити туди й сюди,—напр. паровоз або військо маневрує; 2) пускатися на хитрощі.

Маніфест—оповіщення; коли монарх чи инша яка верховна власть або велика партія політична оповіщає

усих людей у державі про якесь важливе діло чи подію.

Маніфестація—стовпище людей, що йдуть вулицями, часом з прапорами, з співами, щоб виявити співчуття або невдоволення з чогось.

Манія—така хвороба, божевілля, коли людина звихнеться на чомусь і вважає себе або за царя, або Бога, пророка та инше таке.

Манускрипт—рукопис; те що написано рукою, а не друковане.

Мануфактура—усяке фабричне промислове підприємство —найбільше таке, де роблять крам (на одяг).

Маріавити—нова віра в Польщі серед католиків (постала року 1906); маріавити не вважають папу за голову церкви, не приймають де-яких церковних обрядів (звичаїв), говорять, що ксьондзам можна жонатим бути, як і попам.

Марксизм—наука Карла Маркса, німецького письменника, який в своєму творі „Капитал" доводить, що робітничий клас доти житиме нужденно та доти буде нерівність між людьми (багатими і бідними), доки капитал (фабрики, заводи, машини,—все те, що постачає капиталистам ще більші капитали), будуть власністю самих багатирів-капиталистів, а бідні за бєзцінь продаватимуть свою робочу силу. А не буде цього тоді, коли капитал стане власністю цілої громади, власністю робочого люду.

Мародер—салдат-грабитель на війні, що покинув військо на те, щоб грабувати людей.

Марсельєза—військова пісня, складена у городі Марселі у Франції за часів першої французької революції (року 1792), тепер—французька національна пісня (гімн), яку співає увесь народ.

Маршрут—наперед визначений шлях, кудою хтось йтиме чи їхатиме, і показано, де він і коли спинятиметься по дорозі.

Масса—1) щось вкупу зміщане, перемішане, перетоплене, переплавлене, напр.: коли хочуть виробити залізо, то розтопляють залізну руду (грудки землі чи глини з залізом) разом з піском, і тоді тече масса; 2) велика сила чогось,—напр. народу, грошей.

Математика—наука, що вчить, як рахувати та міряти усячину. До математики належать науки такі, як: арихметика та алгебра—науки про те, як рахувати; геометрія та тригонометрія—про те, як обміряти усячину.

Матеріялизм—така наука, що на світі немає ніякого духа (душі та Бога), а є сама лишень *матерія* (плоть), з якої постав увесь світ.

Матеріялист—1) прихильний до науки матеріялизму (див. це слово); 2) той, для кого достатки та всякі потреби тіла дорожчі од потреб духа.

Матеріяльний—з самої матерії (плоті); *матеріяльні достатки*—речі, потрібні для життя.

Машинальний—немов машина; *робити машинально* щонебудь—робити, не думаючи а ні трохи, немов це машина робить.

Масштаб—якась міра, якою міряють на письмі (на плану) аршини, сажні, верстви.

Медицина—лікарська наука про те, як збудоване тіло людське, про хвороби та їх причини, про те, як остерегти себе од хвороб та як їх лічити (курувати).

Меланхолія—тяжкий сум, журба.

Меліоративне товариство—спілка земельних власників—на те, щоб гуртом зробити землю більш родючою, висушивши, напр., болото, провівши воду та инше таке, —взагалі, щоб завести краще господарство.

Меліоративний кредіт—позичка з казни товариствам, інстітуціям (установам) або окремим людям на те, щоб допомогти господарству.

Меліорація—господарські заходи коло землі, щоб зробити її більш родючою і здатною до порання.

Мелодичний—мелозвучний, такий що приемно слухати.

Мемуари—згадки, зàписи чиїсь про те, що діялося за його пам'яти.

Мета—все одно, що й *ціль*.

Металл—золото, срібло, оливо, залізо, мідь та инше таке, що добувають у землі та обробляють на користь людям.

Металургія—наука про те, як добувати та обробляти металли (див. це слово).

Метаморфоза—велика переміна; коли з кимсь станеться така велика переміна, немов він вдруге на світ народився.

Метафизіка—наука про таке, що ні розум наш, ні чуття збагнути не може, бо на власні очі бачити того не можна,—напр., життя на тім світі, що таке душа, Бог,—все це належить до метафизіки.

Метеор—усякі з'явища в атмосфері (у вòздусі): грім, блискавка, дощ, сніг, роса, туман, веселка та инше таке.

Метеорологія—наука про те, що діється в атмосфері (в вòздусі), наука про погоду: дощ, сніг, спеку, мороз, вітер, вагу вòздуху та инше таке. Все це записується що-дня тричі на метеорологичних станціях і з записів тих потім знати, коли, де і що в атмосфері сталося, а також—якої де погоди найближчого часу можна сподіватися.

Метода або метод—шлях, спосіб для досліду над чимсь; порядок, напр.: учитель вчить або лікарь лічить по своїй методі—своїм способом.

Метрична система—міряння на *метри*. Метр—французька міра, більш од нашого аршина.

Механіка—наука про те, через що і як усяка річ на світі порўшується та має рівновагу.

Мі—третя нота в гаммі (див. це слово).

Мізантропія—ненàвисть до людей.

Мікадо—титул японського імператора.

Мікроби—такі вельми дрібні живі створіння, що можна бачити їх лишень через мікроскоп (побільшуюче скло); вони псують кров у людини або тварини, і через те постають усякі хвороби; те саме, що *бацілли* або *бактерії*.

Мікроскоп—побільшуюче скло.

Мікроскопічний—дрібний,—такий, мовляв, що тілько у мікроскоп можна побачити.

Мілітаризм—такий лад, за якого уряд найбільш дбає про те, щоб у державі було багато війська, і на це витрачає дуже багато народніх грошей, на инші ж потреби мало зважає.

Міліція—городське та земське військо („ополченіе"), що кличуть його тілько тоді, коли буває війна. Міліцію заведено в Швейцарії та американських північних Штатах, а реєстрового війська там немає.

Міліярд--тисяча милійонів.

Мінералогія—наука про мінерали,—про усякі камінці, металли, живе срібло, нафту та инше таке, що водиться в землі.

Мінімальний—найменший серед чогось.

Мінімум—найменше (в ціні, в числі) серед чогось; в противність до нього—*максімум*.

Міністерство—найвища центральна (див. це слово) інстітуція (установа), що порядкує значною частиною державних справ. У нас міністерства такі: міністерство юстиції („справедливости"), внутрішніх справ, чужоземних справ („иностранныхъ дѣлъ"), військове, морське, торговлї та промисловости, міністерство скарбу (финансів), хліборобських справ та державних маєтків („Главноуправленіе по землеустройству и земледѣлію"), царського двора та уділів.

Міністер-президент або **премєр-міністер**—найстарший міністер в констітуційній державі; голова в кабінеті міністрів.

Міністер-резідент—посланник дипломатичний (див. це слово), уповажнений держави в чужій якійсь державі.

Мініятюрний—дрібнесенький, малесенький.

Мінус—знак в математиці (див. це слово), який показує, що од одного числа треба одлічити друге, напр. 10—7=3, або десять мінус сім (чи *без сьоми*)—буде три.

Мінута або хвилина—шістьдесята частина години, бо година має 60 мінут, а кожна мінута—60 секунд.

Міраж—марево.

Міссіонер—людина, послана на те, щоб проповідувати слово Боже серед людей иншої (не християнської) віри.

Міссія—1) посланництво, доручення; 2) гурт людей, посланих кудись на те, щоб проповідувати християнську віру.

Містифікація—обманство; як дурять когось.

Містичний—таємничий; такий, що має особливе, таємниче значіння.

Мітінг—великий збір, на який зійшлися люде, щоб обміркувати питання та справи, найбільш—політичні.

Міт (міф)—1) оповідання про поганських богів; 2) байка, вигадка.

Мобілізація—1) збори війська до походу; 2) спродаж землі та будівель в инші руки.

Мобілізувати—робити *мобілізацію* (див. це слово).

Модерний—новітній.

Монарх—державець у державі; самодержець.

Монархія—такий державний лад, коли царь (монарх) править державою або сам оден, або разом з народніми заступниками. Самодержавна, чи *абсолютна* (необмежена) монархія тепер є ще тільки в Турції, Китаї, Сіамі (в Азії) та в Марокко (в Африці), а *констітуційні монархії*: в Англії, Германії, Бельгії, Голандії, Італії, Гишпанії, Португалії, Швеції, Норвегії, Данії, Австрії, Угорщині, Руминії, Болгарії, Сербії, Японії та Персії. Россія після маніфесту 17 жовтня року 1905 належить теж до констітуційних монархій.

Монархизм—думки про те, що монархія (див. це слово)—найкращий лад державний.

Монархист—прихильний до монархії.

Монархична партія—політична партія, що обстоює і бореться за старий (самодержавний) лад у державі.

Монархичний—самодержавний; такий, що належить до монархії (див. це слово).

Монета—золоті, срібні, мідні та инші гроші з металу.

Моногамія—одноженство; коли людина має тілько одну жінку.

Монографія—писання, в якому зібрано до купи та списано про щось одне—про одну людину якусь, рослину, деревину, про якусь подію або таке инше.

Монольог—розмова з самим собою.

Монополія—право, яке уряд (правительство) дає комусь одному, тілько йому самому (інстітуції (установі) або особі якій): торгувати, промишляти, щось продавати, напр.: прдаж горілки в Россії—монополія российського уряду, бо ніхто, крім його, не має права це робити.

Монотеізм—віра в одного Бога; в противність до нього—*политеізм* (віра в багатьох богів).

Монотонний—одноманітний.

Монумент—памятник.

Мораліст—проповідник моральности, добрих звичаїв.

Мораль, моральність—наука про те, як люде повинні ставитися одні до одних, щоб жити в добрій злагоді, совісно (див. *етика*).

Мосянжовий—з бронзи, бронзовий.

Мотивувати—довдоити, подавати докази.

Мотор — двигун; моторами жене повозку без коней (автомобіль), велосипед (самокатку), паровики та инше таке.

Моціон—коли людина навмисне рухається (ходить) для того, щоб зберегти здоров'я, сили.

Музей—будинок, в якому зібрано взірці речей старовинних або цікавих через щось, а також сама

збірка тих речей. Музеї найбільше бувають наукові (археольогичні—для давніх речей, історичні, історично-ахеольогичні, природничо-історичні) і художничі (для малюнків, різбярства, ганчарства; художничо-археольогичні та художничо-промислові). Бувають ще музеї торговельно-промислові, педагогичні, особисті (на честь особи якої,—напр. Шевченка, Котляревського, Куліша, де зібрано усякі їхні речі та писання про них).

Мумія—засушений труп У дуже давні часи, ще перед Різдвом Христа, в Єгипті був звичай так консервувати (зберегати) трупи мерців, щоб вони не гнили. Для того мерця патрали, виймали мозок з голови і на місце його та всіх кендюхів, напихали пахнючого зілля та ріжної смоли, а труп, опріче того, солили, і таким чином ті „набальзамовані" трупи (бальзам значить—смола пахнюча) зберeглись, засохли, не згнили аж до наших часів, більш двох тисяч літ.

Муніціпалітет—міська (городська) дума, міські власти.

Мусульмане—люде Магометової віри (татари, турки та де які инші).

Н.

Навігація—плавбà судсн по морях та річках од льоду до льоду,—напр.: почалася навігація по Дніпру, як розмерзлася річка.

Наівність—простосердість, простòта; *Наівна людина*—простосерда людина.

Налоги—бувають *прямі*, що накладають просто на людину, на його дохід або добро його, і *непрямі*, що беруть з фабриканта або торговця, а цей вже потім верне їх собі з потребителя (це—акциз, таможенне мито). Непрямі налоги припадають мало не всі на бідних людей, бо ці налоги накладають як ра-

на те, чого найбільш треба бідній людині, а не багатиреві: на сірники, сіль, сахар, крам та инше. Найсправедливіший налог—*подоходний* (з доходу, прибутку): хто більше має доходу, то той більш і налогів платити повинен. Подоходний налог повинен бути поступовий, тоб-то: хто чим більш має його, тим більшу частку його повинен в казну оддавати (напр. хто 500 руб. має—то по 1 коп. з рубля, а хто 1000 руб.—по 2 к., а 10.000—по 5 к. та так далі).

Наложений платіж (післяплата)—висилка почтою або по залізниці якихось речей без грошей, а платиться за них на тій почтовій чи залізничій станції, куди їх заслано.

Намісник—особа з великими правами (більш од генерал-губернатора), що має адміністративну (див. це слово) власть над цілим краєм,—напр. намісник Галичини, Кавказу, Дальнього Сходу.

Наріччя—все одно, що й мова.

Народовладство—такий лад у державі, коли закони встановляють не урядовці, а сам народ через своїх виборніх людей, послів у парламенті, чи як у нас—у Державній Думі.

„Наукове товариство імени Шевченка“—товариство у Львові (в Галичині), що дбає про українську науку та письменство; видає багато цінних книжок і журнал «Записки наукового товариства ім. Шевченка“ (вийшло вже 72 книги журналу).

Націоналізація землі—коли уся земля, яка тілько єсть у державі, стане власністю держави, і держава сама даватиме землю, кому її треба, за невелику аренду; коли увесь чистий зиск з приватноі (частноі) землі (ренту) повернуто буде у казну. Націоналізація землі ріжниться од *соціялізації* (див. це слово) тим, що соціялізація—те, коли уся земля перейде не до держави, а до *громад*, а громади сами будуть землею порядкувати, і власноі землі ніхто тоді не матиме: вся вона буде громадська.

Націоналізм—коли якась порода людей (нація), напр. московська, німецька, угорська,—вважає себе, свою мову, звичаі, культуру (див. це слово), найкращими на світі і хоче накинути їх силою усїм у державі. Таке ми бачимо і в Россії, де московський уряд (правительство) хотів би усих не москалів помосковити, або в Галичині, де поляки хочуть спольщити галичан—українців.

Національність—порода або нація (див. це слово), до якої належить та чи инша людина.

Нація—порода людей, що має одинакову минувшину, говорить однією мовою, має однакові звичаї—напр. московська нація, українська нація, польська, еврейська та инші. Нація або має свою державу (як москалі, німці, французи, то що), або ні—як українці, поляки, євреі, татари. Де які нації тепер розшматовано між кількома державами, напр. українців між двома (російською та австро-угорською), поляків—між трьома (рос., австр. та германською), а євреїв—по всьому світі розкидано.

Негативний—відмовний,—напр., відмовна відповідь—коли комусь одказали „ні".

Незайманість листування—політичне право, забезпечене кожному громадянинові в тій державі, де є конституція: ніхто не має права розпечатати нічийого листа на почті, хіба що звелить це зробити судовà власть. В Россії дуже часто листи на почті перечитують жандари.

Незайманість особи—громадянська свобода, забезпечена кожному громадянинові в тій державі, де є конституція. Незайманість особи—коли ніяка власть у державі, без судового наказу, не має права позбавити когось волі,—хіба що зробить він якийсь злочин, напр. убивство. Маніфестом 17 жовтня року 1905 встановляється незайманість особи і для російського громадянства.

Незайманість посла—такий закон, що члена парламента (посла в Державній Думі—у нас) може судити тільки сам парламент; через те ніяка власть не має права арештувати члена парламента, коли на те не буде згоди парламента.

Незайманість хати—політичне право, забезпечене кожному громадянинові в тій державі, де є констітуція.—Право це в тому, що ніяка власть в державі не має права вступити в хату громадянина і робити в ній трус без наказу на те од судової власти. В Маніфесті 17-го жовтня року 1905 право це встановляється і для россійського громадянства.

Нейтралитет—коли хтось тримається осторонь, не втручається в чужі справи, як у тій приказці: „моя, моляв, хата зкраю“.

Нейтральний—той, що стоіть осторонь од якоісь чужої справи.

Некрольог—коротко описане в якійсь газеті чи журналі життя небіжчика.

Нерви—довгі білі ниточки, що ідуть від мозку геть по всьому тілі людини чи тварини і заправляють усім життям: ії рухом, віддихом, серцем, почуттям болю, тепла, холоду та иншого всього.

Нігілизм—наука про те, що теперішній лад в державі, громаді або родині—ні до чого і треба його скасувати та новий запровадити.

Новатор—той, хто заводить якусь новину в громадському житті.

Номинальний—такий, що істнує тілько по імени, наприклад: номинальна ціна на вексель, державний папір (ренту) або папірові гроші стоіть написана одна, а на-правду дають за неї менше або більше грошей.

Норд-вест—вітер з північного заходу.

Норд-ост—вітер з північного сходу.

Норма—правило, міра якась, зразок, основа.

Нормальний—правильний; такий, як звичайно.

Нота—коли одна держава вдається в якійсь справі через дипломатів (див. це слово) до другоі; в музиці—знак, немов би літера (буква), яким означено якийсь згук: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.

Нота-бене—ува̀га, за̀мітка.

Нотація—докір.

Нумизматика—наука про те, які бувають на світі монети (золоті, срібні, мідні та инші металѐві гроші).

О.

Оазіс—така місцина посеред пустині, де й рослина якась водиться і вода єсть.

Обер—слово, поставлене поруч з другим, означає: старший, вищий, напр.: обер-офіцер (старший офіцер), обер-кондуктор (старший кондуктор); в противність до нього—*унтер* (меньший).

Об'єкт—усяка річ, або, як кажуть, „предметъ"; усе, про що думкою можна збагнути.

Об'єктивний—справжній, справдешній; справедливий; в противність до нього—*суб'єктивний*.

Об'єм—скілько щось може обійняти, вмістити в собі, напр. об'єм бочки—скілько влазить в бочку.

Облігаціі—процентові цінні папери; випускає іх держава, товариство або інстітуція (установа) одразу велике число на те, щоб здобути гроші.

Обрій—та частина землі, що вже, як нам здається, нібито сходиться з небом. Горізонт (див. це слово).

Обсервація—оглядини, покмічування.

Обскурант—ворог освіти; той, хто належить до гурту людей, що ворожо ставляться до волі, просвіти та пѐступу (прогрессу).

Обструкція—уживàння всякого способу, щоб спинити якусь справу. Обструкцію найчастіше роблять в парламенті, коли меншість послів не хоче допустити якусь справу до голосування: говорять умисне довгі промови, а часом прямо счиняють гвалт, щоб перервати збори.

Ода—пісня віршом на честь людини або події, що чимсь вславилася.

Оккупація—займання речі, на яку немає хазяїна; займання країни якоїсь на якийсь час.

Октава—восьма ступінь у гаммі (див. це слово) і усі 8 ступенів разом; *октавою* звуть іще найнижчі ноти басового голосу.

Олівець—карандаш.

Олігархія—такий лад у державі, коли державою порядкує не одна людина (царь або президент), а декілько людей.

Опера—лицедія в театрі,—така, що дійові особи не говорять, як в драмі (див. це слово) чи комедії, а співають з супроводом оркестру (див. це слово) або без нього.

Оппозіція—виступання проти; противèнство до того ладу, що єсть; в парламенті партія або кілько партій, що не спочувають урядòвій політиці і противляться їй.

Оппонент—той, хто говорить навпроти в суперечці.

Оптимист—людина, якій здається, що на світі все гаразд діється.

Оратор—промòвець.

Орган—річ, за помічю якої щось робиться,—напр.: язик —орган мови, око—орган для того, щоб бачити; журнал—орган письменства.

Організатор—той, хто заводить організації (див. це слово).

Організація—1) коли щось заводиться, складається,—напр. товариство, спілку; 2) само товариство або

спілка, яка має програму (див. це слово) для своєї роботи.

Організувати—завести щось, урядити; заводити якусь спілку або партію та встановити, який має бути в ній розпорядок.

Организм—усе тіло; усяке живе створіння: людина, тварина або рослина.

Оргія—піяцтво; ломання законів та звичаїв.

Орден—1) знак за заслугу якусь; 2) так звалися давніще братства, що ширили та боронили християнську віру.

Ордер—квиток, наказ на письмі.

Ординарний—порядковий, такий як заведено; *ординарний професор*—справжній професор.

Ореол—сяєво круг голови—малюють його на образах над головами святих.

Оригінал—1) первотвір, сама праця якась (а не копія з неї); зразок; 2) про людей—*чудний*, не такий як усі.

Оригінальний—первістний, самостійний; не такий як водиться; чудний.

Оріентуватися—раздивитися, обзнайомитися з якимсь місцем, з якось річчю, оговтатися.

Оркестр—музики, хор музик.

Орнамент—малярська або різбярська окраса (визерунок) на всяких речах—мальована, різбяна, ліпляна, вишивана (напр. взори, писанки, малювання на стіні, на образах).

Ортодоксальний—правовірний.

Орфографія—правопис.

Оттоманська держава—турецька держава.

Офіціяльний—од імени урядової власти; урядовий, службовий; церемонний, не простий.

Офіціозний—такий, що виходить не просто од уряду, але по його намові та під його впливом, напр. офіціозна газета—така газета, яку хоч і видає приватн[е]

особа, але коштом уряду і такого напрямку, якого бажає уряд.

Охрана—1) *побільшена* („усиленная охрана“). Коли її заводять, то місцевій власті (губернаторові, градоначальникові) даються великі права: поліція може, коли захоче, робити трус та арештувати до двох неділь, висилати людей з того місця, карати штрапом до 500 р. або арештом до 3 місяців. Генерал-губернатор має право забороняти усякі збори, а карні (уголовні) справи оддавати на військовий суд; 2) *надзвичайна охрана.* За такої охрани визначається окрему особу („главноначальствующаго“), якій дається право: оддавати під військовий суд усякі справи, накладати секвестр (див. це слово), арештовувати та карати тюрмою до 3-х місяців, карати штрапом до 3000 р., скидати з посад урядові особи, забороняти збори та газети.

П.

Павза—коли говорячи, співаючи або граючи на якому струменті спиняються навмисне на короткий час.

Падолист (Листопад)—місяць *ноябрь.*

Палата.—В державах, де встановлено констітуцію, тоб то де порядкують усіма справами в державі виборні, де есть парламент (див. це слово),—цей парламент складається звичайно з двох *палат: нижчої*, де засідають виборні (посли) од усього люду, і *верхньої*; цю верхню палату неоднаково скрізь іменують: у нас *Державна Рада* („Государственный совѣтъ),“ в Англіі—палата лордів (вельмож), у Франції та в північних американьских Штатах—сенат, і т. д. В тих державах, де есть дві палати, кожен закон, ухвалений нижчою палатою, іде на розгляд у верхню, і коли верхня теж ухвалить його, то тоді його стверджає—въ Россії царь, в Англії—король, а в

країних республиканських — він одразу має силу. В де-яких констітуційних державах парламент не з двома, а з одною палатою, напр. в Германії, Болгарії, Сербії.

Паліятив—засоби або ліки, які одначе не помагають одразу, а тілько дають полегкість на якийсь час.

Памфлет—невелике писання з приводу якогось питання, в якому нападається на когось.

Панегирик—похвала комусь над міру.

Паніка—жах.

Пансіон—школа, де діти вчаться і живуть.

Панславизм—гадки про те, що усі славяне, які есть на світі (москалі, українці, поляки, чехи, серби, болгари та инші), повинні поєднатися для того, щоб ніякі чужинці їх не гнітили.

Панцирник—рос. „броненосец,“—великий військовий корабель, обшитий металевою обшивкою, панцирем.

Пантеизм—наука філософська (див. це слово) про те, що світ—все одно, що й Бог, що Бога, окремого од світа, немає.

Папа (*римський*)—голова римсько-католицької церкви. Католики вважають його за безгрішного. Давніще папи були державцями, і власть їх була більша од царськоі чи імператорськоі.

Параграф—знак (§), що ставиться на початку нової статті; 2) невелика частина статті чи розділу в якомусь писанні, артикул.

Парадокс—чудернацька думка або погляд.

Паразити—рослини або тварини, що живуть чужим коштом, напр.: воші, блохи, робаки, грибки усякі на дереві. *Паразитом* прозивають і людину, що нічогісінько не хоче робити, а звикла жити коштом инших людей.

Паралельний—рівнобіжний, поруч один з одним; паралельні, напр. рельси на залізниці: вони йдуть, один поруч з другим, але ніде не сходяться до-купи.

Парламент—збір народніх виборних, послів, які встановляють для держави закони та доглядають, як додержують тих законів урядовці. Для того, щоб парламент був справжнім народнім заступництвом, треба: 1) щоб увесь народ обірав своїх заступників (послів) вселюдським, прямим, рівним і таємним голосуванням; 2) щоб парламент не тільки встановляв закони (і ніхто инший не мав права на те!), але щоб ще й наглядав за тим, що робить уряд (правительство); 3) щоб міністри підлягали у всьому парламентові і йшли собі геть, коли парламент хоч до одного міністра не матиме віри; 5) щоб парламент був постоянною інстітуцією (установою), яка обпірається на твердий державний закон, на констітуцію, а констітуція щоб забезпечувала громадянству незаймані політичні права та не давала б урядові псувати вибори в парламент або робити якісь переміни в самому парламенті.

Парламентьор—особа, що висилають на войні переговорити з супротивником.

Пародія—коли щось поважне перевертають на смішне, напр. „Энеїда" Котляревського, де висміяно поганських богів—пародія на „Энеїду" Виргілія, який про тих богів говорить з повагою.

Пароль—таке слово, гасло у війську, що знають його тільки начальство, дежурні офицери та салдати на варті („часові").

Пароплав—те ж саме, що й *пароход*.

Партія: 1) гурт людей—одних думок про життя, політику або письменство. В констітуційних державах політичні партії мають велике значіння, виставляючи кожна свою програму (див. це слово), з якої знати, чого хоче партія та якими способами йтиме до того, щоб досягти свого. Партії в парламенті мають своїх ватажків (лідерів) і сідають на лавах вкупі. *Ліві партії* (такі, що бажають нового ладу в державі, землі і волі—у нас в Россії) сідають ліворуч

од голови, а *праві* (ті, що за старий лад та проти перемін у державі)—правоҍруч. По середині сідає партія центру (осередку)—така, що ні до одних, ні до других не нахиляється. В Россії після маніфесту 17 жовтня року 1905 постало чимало політичних партій серед кожного народу (нації) в державі. Українці в Россії теж мають свої партії, а між ними найдужчі—*демократично-радикальна* (див. далі) та *соціяльно-демократична* (див. далі); 2) частина (відділ) війська, новобранців, арештантів та инше.

Партія демократично-радикальна (українська) — лівіща од російської партії „Народної Свободи". Обстоює за федеративний державний лад—за спілку окремих народів в державі. Парламент повинен складатися з двох палат (див. це слово): а) з палати народніх заступників та федеральної (спілкової) палати заступників од поодиноких автономних (вільних у себе в середині, незалежних) частин держави, рівно од кожної частини. Україна повинна мати окреме і самостійне заступництво—„Українська Народня Рада" (сейм), яке повинно видавати закони на всю Україну. Вибори і в „Народню Раду", і в федеральну палату мусять бути вселюдські, рівні, прямі, з таємним голосуванням. Що до земельного питання, то партія вимагає, щоб землю викуплено було на власність краю (України), щоб давати її на користування за гроші окремим людям та товариствам, які кохаються в хліборобстві; порядкувати землями повинна місцева самоуправа; землі казенні, удільні, кабинетські, церковні та манастирські зараз же мусить бути віддано на власність краю. Партія демократично-радикальна українська мала своїх членів і в першій Державній Думі; вона ширить свої думки в газетах та журналах: „Громадська Думка", „Рада", „Рідний Край", „Нова Громада", „Украинскій Вѣстникъ".

Партія „демократичних реформ“—ліва россійська партія, близька до *„Констітуційно-демократичної“* (див. „Партія Народної Свободи“).

Партія „Мирного обновленія“—россійська партія, близька до „Партії Народної Свободи“ (див. далі), трохи правіща од неї, але лівіща од „партії 17 октября“ (див. далі).

Партія „Народної Свободи“—див. *„Констітуціоналісти-демократи“*.

Партія польських соціялистів (П. П. С.)—соціялистична польська партія (див. *„Партія соціял-демократична“*).

Партія „Правового Порядка“—права россійська партія; складається вона з багатої буржуазії (див. це слово), частини бюрократів (див.) та консервативної (див. це слово) частини робітників та селян. Партія ця виступає против соціялистів (див. це слово) та федералистів (див.), против автономії (див.), против забастовок, бойкоту (див.) та иншого такого; в земельній справі—стоїть за те, щоб людям трошки тільки прирізати землі (за „дополнительный наділ“).

Партія радикальна (россійська)—ліва партія; обстоює за федеративно-демократичний (див. це слово) лад державний; держава повинна складатися із спілки вільних округ або націй—так як в північних американських Штатах; парламент повинен бути з одною палатою (див.); в земельній справі вимагає: щоб заведено було земельний державний фонд (див.) із земель казенних, удільних, кабинетських, манастирських та церковних (без викупу) і з земель, що забрано буде од земельних власників за найменшу ціну; крім того, повинно встановлено бути, скільки найбільше можна держати кожному землі (див. *Партія демократично-радикальна українська*).

Партія реакціонерів-террористів, або **чорна сотня**,—нелюдська партія, яка счиняє еврейські погроми, підбурює темних людей проти інтелігенції та против

усих кращих людей, яких вона обзиває „крамольниками“ (див. це слово). Программа (див.) цеї партії: царське самодержавство поруч з поліційно-бюрократичним (див.) ладом.

Партія „русскаго собранія“—права російська партія; обстоює за самодержавіє та виступає проти усякого вільнішого життя в державі. Видає вона газету „Сельскій Вѣстникъ“.

Партія „соціял-демократична робітнича“. Партія ця має на меті завести соціялизм. Вона домагається того, щоб знаряддя до виробу (фабрики, заводи, машини та инше таке) належали до тих, хто працює. Що до державних справ, то вона домагається республіки, се-б то такого ладу, коли народ сам порядкує, через своїх виборніх, всіма державними справами (див. *республіка*). Замість війська домагаться вселюдської народної милиції (див. це слово), для робітників—8 годин праці; обстоює за широку місцеву самоуправу, рівність усіх, свободу віри, зібрань. *Українська Соц. Дем. Роб. Партія*—домагається в своїй програмі того ж самого, що й инші С.-Д. партії, обстоючи за національну свободу українського народу і домагаючись автономії України. В земельному питанню вона обстоює, щоб земля належала місцевим крайовим самоуправам.

Партія „соціялистів-революціонерів“—найстаріша в Россії партія; домагається вона рівности, братерства і волі для всіх. Її девиз (див.)—„в боротьбі—право твоє“. Партія виступає проти капиталистів і против уряду (правительства), намовляючи робочий люд до боротьби гуртом—до повстання, до забастовок, до демонстрацій (див.); „бойові дружини“ цієї партії чинять розправу з людьми, шкодливими для того діла, що робить партія. Партія обстоює за демократичну республіку та парламент (див.) з одною палатою (див.), в земельній справі—за *соціялизацію* (див.) землі та взагалі за соціялистичну (див.) програму.

Партія „Союзъ русскаго народа“ — пра̀ва партія, що обстоює за самодержавіє.

Партія „Союзъ 17 октября“, або просто„—**Октябристів**“— партія, близча до правих (див.), як до лівих (див.); обстоює за констітуційну монархію; в земельній справі—за розселення та переселення на казенні та удільні землі, а як би була дуже велика потреба, то можна брати землю і у приватних (частних) земельних власників, але за справедливу ціну.

Партія „Торговельно-промислова“—партія з промисловців та торговців; обстоює за констітуційну монархію; близька до партії „Союзъ 17 октября“ (див.).

Парцеляція — пòділ великого земельного маєтку на дрібні участки, що продаються звичайно селянам.

Пасквиль—пòклеп на когось.

Пасажир—той, що їде на чомусь—на пароплаві (пароході), в поїзді на залізниці, фурою та таке инше.

Пассив—в комерції: скілько усього є довгу (грошима, векселями, порукою за когось); в противність до нього—*актив* (див.)

Пассивний—неділяльний; в противність до нього—*активний* (див.).

Пастор—піп у протестантів (див. це слово).

Патент—свідоцтво на щось: на якесь званіє, на прòдаж якогось питва (вина, пива, горілки, табаку та инш.).

Патер—так звуть католики попів (все одно, що у нас *пан-отець*).

Патольогія—лікарська наука, що навчає, як дознатися про те, з чого сталася хвороба, які її прикмети та особливости.

Патріархальний—прòстий, стародавній, напр. *патріархальний звичай*—такий звичай, що здавна задержався, з діда—прадіда.

Патріот—той, хто ду̀же любить вітчѝну—свій край, своїх людей. Патріотами на глум прозивають тем-

них, несвідомих або не совісних, хоча й свідомих, людей, що допомагають у всьому урядови (правительству), немов би то бороннячи вітчйну од загибелї.

Патруль—1) військовий обхо̀д, чи обїзд салдатів в го̀роді; 2) передня сторо̀жа, по̀слана наперед для осторо̀ги.

Паціент—хворий, що все до одного лікаря звертається.

Педагог—той, хто виховуе (доглядае) та навчае дітей; учитель.

Педагогика—наука про те, як виховувати (доглядати) дітей та як їх до-ладу навчати.

Пейзаж—див. *Ландшафт*.

Пѐня—грошова кара, штрап,—береться з того, хто не заплатив на строк позичаних грошей.

Перебаллотировка—голосування („баллотировка„) кулями або записками в-друге, напр.: коли за першим разом ніхто не мав половини усіх голосів, то роблять перебаллотировку.

Период—час од однієї події до другої, поки подія якась одбувається, напр. период війни, период якогось царювання.

Периодичний—такий, що бувае якогось часу; *периодична печать*—газети та журнали, що виходять якогось певного часу (периодично): що-дня, що-тижня, що-місяця.

Перлюстрація—уважний ро̀згляд, перегляд чогось,—напр. жандари перлюструють листи—розпечатують та перечитують по̀тайки чужі листи (письма).

Персона (парсуна)—особа; значна, добре відома людина.

Перспектива—просторінь, скілько можна засягти людським оком; надії на щось, сподіванки.

Пертурбація—хвилювання, метушня, переворот.

Пессимизм—така наука, на̀стрій, що все на світї—не гаразд, скрізь панує зло, терпіти доводиться більше, як радощів мати, і що найкраще було б, як би зовсім не жити (в противність до нього—*оптимизм*,—див.).

Пессимист—прихильний до пессимизму; такий, що у всьому добачає тільки лихе.

Петіт—дрібний друкарський шрифт (букви). Напр. тіло, люде.

Петіція—прохання, особливо вислане до верховної власти, до державця або парламенту (див. це слово). В державах констітуційних право подавати петиції мають не тільки інстітуції (установи), але кожен громадянин.

Пєса—всякий цілий музичний чи драматичний твір,—ціла пісня, комедія та инше таке.

Печать—це слово звичайно прикладають до периодичної (див.) печаті, найбільше до що-денних газет. Печать в культурній (див.) країні має велику вагу, і уряд як-не-як, а прислухається до неї. Для того дуже важно, щоб печать мала волю,—і кожна констітуція справді встановляє *волю печаті*.

Піаніно—невеличке фортепіано (див. це слово).

Піонери—перші робітники въ якомусь новому ділї; перші поселенції в дикому краю.

Пилигрим—прочанин, богомолець.

Пирамида—1) височезні памятники з каменю на могилах давніх египетських царів—фараонів; в основі вони мають чотирохкутник, а боки — трохкутні; 2] кожна річ, що має в основі многокутник [більш як трьохкутник], а боки—трьохкутники, які усї сходяться вгорі до купи в одній точції.

Пират—розбійник на морі.

Письменність—усе, що пишеться чи друкується для читання. Письменність буває: *красна* [беллетристика], напр.: оповідання, поеми [див.], вірші та инше; *наукова*—про науку.

Плагіат—крадіжка в письменстві, коли письменник або маляр обявляє чужий твір за свій.

Плакат—видрукована великими буквами оповістка або наказ, наліплений на стовпах, на стінах, то що.

Плата послам—жалування членам Парламенту [у нас—послам у Державну Думу]. В більшині констітуцій-

них держав послам положено плату, а в Германії [в Німеччині] та в Англії—немає; робиться це на те, щоб в парламенті було як найменьше бідноти, а тілько заможні. Але в Німеччині напр. соціял-демократи (див. це слово) вихитрували на краще: вони склали чимало грошей навмисне на те, щоб платити жалування своїм послам, і через те в парламент можуть там піти і найбідніщі люде.

Платоничний—чисто духовий, не плотський,—напр.: *платонична любов* до когось—чиста любов в самих лишень думках.

Платформа—1) поміст, поміст перед вакзалом; 2) найголовніще те, що є в програмі якоїсь політичної партії.

Плебей—людина простого роду; россійське „чернь",холоп.

Плебейський—простолюдний, холопський.

Плебисцит—вселюдське голосування,—коли опитують увесь люд про якусь важну справу.

Плевра—плівка в грудях, що обволікає легені.

Плеврит—хвероба, запалення плеври. Виявляеться з того, що коле в боку.

Плед—велика товста вовняна хустка (плащ).

Плейия—див. *Раса.*

Плутократ—багатирь.

Плутократія—такий лад, коли державою порядкують багатирі; клас (див. це слово) багатирів.

Плюс—знак (+) в математиці (див. це слово), який показує, що числа треба скласти одне з одним.

Пневматична машина—така машина, що замість води або електрики (див. це слово), або газу—робить нагніченим воздухом.

Повість—таке писання, де описано події або пригоди з життя одної людини.

Поезія—писання з красного письменства (див. це слово), в яких письменник віршами або прозою малює те, що бачить або почуває в собі.

Поема—оповідання віршом.

Поет—особа, що має хист писати, найбільше вірші.

Поза—постава людини: як стане, чи нахилиться, чи підійме руку.

Позичково-зберегательні (ссудо-сберегательні) **товариства**—такі товариства, де можна за невеликий процент достати грошей. Кожен, хто пристає до товариства, повинен покласти невеличкий пай. В товариствах цих дають гроші тільки членам, а позики і вклади приймають од усіх.

Позитивизм—така філософична наука, яка орудує тілько тим, що справді є, а не тим, що можна придумати та чого ніхто не бачив і не знає. Позитивні (певні) науки: математика (див.), астрономія (див.), физика (див.), химія (див.), біологія (див.) і соціологія (див.).

Позитивний—основний, такий що справді істнує, є.

Позіція — 1) місцина, де хтось стоїть—напр. позіція військова, 2) постава рук або ніг,—напр. коли танцюють або грають на якому струменті.

Полемика—друкована суперечка між письменниками.

Поліандрія—коли жінка має кілька чоловіків (в давні часи це водилося).

Полігамія—коли чоловік має кілька жінок (зараз це водиться, напр. у мусульманів—турків, татарів, киргизів та инш).

Полліглот—той, хто знає багато мов.

Поліс—свідоцтво товариства на те, що застраховано якесь добро, життя та инше таке.

Політеизм—многобожство; коли людина вірить, що на світі не один Бог, а багато.

Політехнична школа (політехникум) — вища школа, де вчаться химичних (див. це слово) та механичних (див. це слово) наук з книжок і практично, на ділї.

Політик—1) причётний до порядкування державою; 2) той, хто робить так, щоб на його вийшло, хитрує, або *політикує*.

Політика—1) уміння правити державою на користь народови. Політика буває *внутрішня*—коли забезпечуються внутрішні справи, *зовнішня*—коли держава

гаразд ставиться до сусідніх держав, *торговельна*, *економична* та инше; 2) уміння взагалі обійтися гаразд з якоюсь людиною, справою або установою.

Політикан—той, хто спеціяльно (навмисне) пеклується про справи державні та громадські і робить це тілько для власної користі, або на користь своєї партії, свого гуртка.

Політична економія—наука про народнє господарство.

Політична „неблагонадежність“—коли уряд (правительство) вважає когось за людину непевну, що ніби-то вона ворожа до державного ладу.

Політичний—що належить до політики (див.), особливо зовнішньої, до порядкування державою; державний.

Політичні науки—такі науки, в яких іде річ про державу: державне право, міжнародне право, фінансове (див.) право, політична економія (див.) та инше.

Політичний, або **державний злочинець**—той, хто зробив злочин проти голови держави або виступає проти того ладу, що панує в державі.

Полюси (бігуни).—Земля наша кругла (трошки продовгаста, як яйце); крутиться вона круг себе—круг своєї осі (осі цієї, звичайно, справді немає,—ми тілько так говоримо). Ото-ж верхній кінець та спідній на цій осі і звуть полюсами (бігунами): верхній—північний полюс (бігун), а спідній—південний бігун.

Полярні краї—країни поблизу бігунів (полюсів,—див. це слово).

Поні—порода дуже малих коней з довгими гривами.

Понтон—невеликий човен; на цих човнах кладуть місток, і по ньому переходить через річку військо.

Популярність—слава в народі, в громаді, напр.: людина якась або книжка здобула собі популярність.

Популярний—відомий поміж народом, добре зрозумілий,—напр. книжку написано популярно—так що кожен гаразд розуміє.

Порнографія—писання або малювання, де змальовано щось гидотне, стидке.

Порт—прістань в затоці, де пристають до берега кораблі.

Порта—так звуть турецький царський двір та уряд (правительство).

Портьєра—запона на дверях.

Праві—так в парламенті прозивають *консервативні* (див.) партії, а ліберальні (див.) звуть—ліві, через те що члени консервативних партій сідають праворуч од голови, а члени ліберальних—ліворуч.

Правительство—див. *Уряд.*

Прапор—російське „знамя".

Прінцип—основне правило, основа, на якій стоять люде в своїх думках та в своїй роботі, діяльності.

Презент—подарунок, принбсини.

Презентувати—дарувати.

Портмонè—невеликий гаманець на дрібні гроші.

Портфейль—1) палятурки з паперу, або з шкури, для листів та всяких паперів; 2) міністерський портфейль—міністерська посада в констітуційній державі.

Порція, порціон—відома, визначена частина чогось,—напр. москалям дається порцію чаю або хліба, щодня однаково.

Посесія—володіння.

Посесор—той, хто володіє, держить чужу землю.

Посланник—дипломатичний (див.) урядовець в чужоземній державі, старший од міністра-резідента (див.) і менший од посла (див.).

Посол—1) член парламенту, що обрав його народ за заступника (у нас—член державної Думи); 2) дипломатичний (див.) уповажнений держави в чужій якійсь державі. Посол—найвища дипломатична посада. Менші посади: посланник (див.), міністер-резідент (див.) та дипломатичний агент.

Посполиті, посполітство—давніще так звалося українське селянство, люде не козацького стану.

Пост—1) сторóжа, місце для сторóжі; 2) посада; служба чимала,—напр. губернаторский пост.

Постамент—див. *пєдестал*.

Пост-скриптум—дописка в листї при самім кінцї,—означається буквами P. S.

Поступ—(рос. „прогресс“), поступàння наперед, рòзвій.

Поступóвий—той, хто стоїть за пòступ („прогресс“), за волю, ліберальний (див. це слово).

Поступовці—члени поступових партій.

Потенція—сила; сила, що заставляє щось порушитися, робити.

Потребительне товариство—товариство людей, що на складені товариські гроші заводять власну крамницю і продають там для самих себе та для сторонніх людей дешевший і кращий крам, а зиск з того ділять проміж себе.

Пошліна (мито)—оплата грішми на користь держави, напр. судовà пошліни, за спадщину, гербовий збор, пошліни на заграничний крам.

Президент—голова у республіці (див. це слово)—напр. в Америцї або у Франції; голова збору чи якоїсь установи,—напр. міністер-президент—голова міністерського кабінету (див. *кабінет*) в констітуційній державі.

Прейс-курант—список цін на якісь товари, припàс та инше таке.

Прелюдія—прйгравка.

Премьер-міністер—перший міністер, голова кабінету (див. це слово) в констітуційній державі. Коли парламент не матиме віри хоч до одного міністра, то йде в одставку увесь кабінет міністрів.

Премія—1) надгорода за щось, напр. за найкращі виставлені на виставі речі, якийсь крам; 2) додаток безплатний до журналів та газет—малюнок, книжка, або що.

Пренумерант—передплатник; той, що присилає наперед гроші на якусь газету, журнал або книжку.

Пренумерата—передплата.

Прерогатива—особливе право — напр. особливе право державця (царя) робити щось таке, що по закону ніхто инший не має права робити; *дати амністію* (див. це слово)—це прерогатива державця.

Прес—гніт; машинка, щоб нагнічувати, душити щось.

Пресса—див. *печать*.

Престиж—повага, сила; *престиж держави*—повага, якої дознає держава од инших держав.

Претекст—прѝвід, прѝключка.

Претендент—той, хто заявляє претензію, право на князівство або царювання, маєток якийсь та инше таке.

Претензія—пѝзов; скарга; домагання.

Прецедент—прѝклад попѐреду, за яким робиться щось так само й далї.

Пріз—1) надгорода, здобич; 2) корабель, що забрав супротивник в бою.

Прімитивний—первісний, простий.

Приват-доцент—той хто викладає, читає лекції (див.) в університетї (див.), не маючи ще професорського звання.

Приватний—сторонній; такий, що належить окремій людинї, а не громадї, інстітуції (установі) або державі;—російське „частний“.

Привілей—особливе право, перевага, яку має хтось,—напр. освічена людина має привілей—менше у війську служити.

Примірник—1) зразок; 2) окремий твір книжкою; 3) усяка річ, коли взяти її окремо од таких самих речей.

Природознавство — наука про природу, про видимий світ.

Програма—1) виклад того, що треба знати з якоїсь науки; 2) виклад того, що має робити хтось, напр. якась партія, про що і в якому напрямкові писатиметься в газеті або журналі.

Проєкт—обміркованї думки про якусь справу.

Пропозіція—рада, порада (російське „предложеніе“).

Проблема—завдання, наукове питання, на яке не можна зразу одповіді дати, а треба чимало над ним міркувати.

Проблематичний—непевний; такий, що треба його доказами довести.

Провінція—країна, повіт; все, що не в столиці.

Провиянт—їжа для людей або коней у війську.

Провизія—їстивне.

Провизор—той, хто вивчився на аптекаря.

Провокатор — той, хто робить провокацію (див. це слово).

Провокація—намова, підбурювання людини або гурту людей на щось лихе, напр. щоб счинити еврейський погром.

Прогимназія—гимназія (середня школа) з чотирьох нижчих класів.

Прогрес—пôступ, поступання наперед; розвій.

Прогресивний—поступôвий; той, хто обстоює за волю та поступання наперед, ліберальний.

Продукт—здôбуток, наслідок.

Продуктивний—такий, що дає плоди, наслідки, корисний.

Продукція—здобування.

Прожектор—електрична ліхтарня, що світить дуже далеко і з великою силою.

Проза—1) мова, якою люде звичайно говорять—не віршом; 2) щось нудне, сухе.

Прозаік—1) той, хто пише прозою, то-б то так, як усі люде говорять; 2) той, хто дивиться на все практично, буденно.

Прозаічний — писаний прозою, не поетичний, простий, одноманітний, повсякденний.

Прозеліт—той, кого тільки що навернено у якусь віру; той, хто тільки що пристав на якусь гадку, до якоїсь партії (див. це слово).

Прокламація—оповіщення, пôклик до народу.

Пролетаріят—клас (див.) громадянства, що не має ніякого маєтку і живе з того, що за день заробить, а як немає заробітку, то голодує.

Пролетарій—той, хто не має ніякої власности, яка б його годувала, а живе тільки з праці; коли-ж немає роботи, то голодує.

Прольог—передмова, вступ.

Пропаганда—1) ширення нових політичних, релігійних (про віру) та инших думок; 2) ширення якоїсь речи, яка уживається; 3) усї ті люде гуртом, що ширять щось.

Пропорція — відповідність більшого до більшого, меншого до меншого.

Пропорціональний—відповідний до якоїсь міри або числа.

Протекція—допомога комусь, підтримування, або як кажуть у нас: „держить руку за когось“.

Проскріпція—оповіщення, як хтось засудив когось на смерть.

Проспект—1) довга широка, рівна вулиця; 2) коротенький огляд того, що є в якомусь писанні; 3) друкована оповістка про те, яке має бути видання (книжка, малюнки та инше).

Простітутка—жінка, що продає себе за гроші; хльорка.

Протегувати—опікуватися кимсь.

Протекціонизм—така урядова політика, коли уряд, для того щоб розвинути промисел та торговлю, не дає загрянишним торговцям та їх крамови конкурувати (див. це слово) з своїм, забороняє привозити загрянишний крам, накладає на нього велике мито, та таке инше.

Протест—перечення, незгода з чиєюсь думкою.

Протестантизм—третя велика парість христіянської віри (крім православія та католицтва), що ще в XVI ст. оддїлилася од католицької церкви та й сама згодом поділилася на багато сект (див.). Віру цю найбільш поширено поміж німецькими народами.

Протестувати—заявляти протест, не згожуватися, перечити.

Прототип—первообраз, оригінал (див. це слово) якогось твору.

Профан—1) неосвічена людина, що не знається на чомусь; 2) той, хто в якійсь науці чи справі не тямить багато.

Профанація—неповага, нехтування чогось важливого, святого.

Професіональний—1) що належить до професії (див.); 2) специяльний (див.); *професіональна спілка*—спілка людей з одного ремества або промислу на те, щоб боронити свої права.

Професія—те, коло чого хтось ходить, робить: наукова, письменницька, лікарська, учительська професія.

Професор—вчений, що викладає, читає лекції (див.) у вищій школі.

Процес—1) судова тяганина; 2) самий суд (про якусь справу); 3) коли щось діється,—напр. процес в легенях—коли є хвороба в легенях, процес циркуляції крови—коли кров кружляє, та инше таке.

Процесія—урочистий (торжественний) похід, з приводу події якоїсь або ще чого.

Пряме голосування на виборах—коли виборщик подає свій голос *прямо* за того, кого він хоче, щоб було обрано на посаду або за заступника, за посла в парламент (в Державну Думу).

Прямі налоги—див. *налоги*.

Псевдонім—прибране імя, якого уживає той, хто не хоче під писанням підписувати власного свого прізвища.

Псіхіатрія—наука про душевні хвороби: з чого вони постають та як зарадити їм.

Псіхика—все, що діється в душі людини, духовий настрій.

Псіхичний—душевний.

Псіхольогія—наука про душу та про те, що в ній діється

Псіхопат—людина не спосна розуму.

Публікація—оповістка; коли доводять до відома усього громадянства.

Публіцист — письменник, що пише про справи громадянські та цікавиться політикою.

Публіцистика — відділ письменства, в якому обмірковується усякі питання про громадянство, а то й про увесь народ.

Р.

Радіус—пряма дорога (лінія) од центра, то б то середини кóла (кругу) до краю кола, напр. спиці в колесі—будуть радіуси, бо всі вони виходять з центру (з маточини) та спіраються на кóло (òбід). Звичайно, що радіуси мусять бути рівні: ні довші, ні короччі оден од одного.

Район—окрỳга.

Радикал—той, хто домагається перемінити лад до самого кореню.

Радикальний—грунтовний, такий що доходить до самого кореню; *радикальна переміна*—грунтовна переміна; *радикальна партія*—така, що домагається грунтовних перемін у державному ладі.

Рапорт — коли менший (по службі) повідомляє старшого, — напр. сільський староста—волосного старшину.

Рапортувати—сповіщати, повідомляти.

Раритет—така річ, що рідко трапляється.

Раса—порода людей. Всі люде на світі не однаково говорять і навіть не однаковий колір шкури мають: білошкурих (европейців та американців)—звуть людьми *білої раси*, жовтошкурих (китайців та японців)—звуть: *жовта раса*, чорношкурих (негрів, напр.) —*чорна раса*.

Раскольники—старовіри; одні з них *поповці* (що мають попів), другі—*безпоповці* (без попів).

Ратіфікація—коли верховна власть потвержає умову, що склали уповажнені якоїсь держави з иншою державою, напр.: між Японією та Россією уложено було в Портсмуті умову про мир, а обидва царі ратіфікували її, ствердили підписами.

Ра̀туша, ра̀туш,—городська дума.

Рафинад—найкращий сорт чистого білого сахару.

Раціонализм—коли людина покладається тілько на свій розум. Раціонализм у вірі—коли кожне чудо й усе чудовне намагаються погодити з людським розумом.

Раціональний—розумний; *раціонально*—до речи, гаразд.

Рація—причина, основа, прѝвід.

Ре—друга нота в гаммі (див. це слово).

Реабілітувати—верну̀ти права̀, звання, честь, що були попѐреду.

Реагувати—одклика̀тися на яку подію або вчинок.

Реакціонер—прихильний до реакції, до старого ладу; ворожий до волі та рівности між людьми нижчого та вищого стану.

Реакція—1) в химії (див.)—такий вплив одної речи на другу, од якого стануться великі переміни в тих речах,—напр. коли в вапно влити води, то станеться реакція; 2) в політиці—ворожнѐча до усього новітнього,—ворожнѐча до волі, до освіти, до рівности, до розвитку народнього, та иншого такого.

Реалізація—1) коли щось справджується, здійснюється; 2) коли щось цінне, коштовне переводять на гроші.

Реализм—коли говорять про щось чи малюють щось так, як воно справді є на світі, натурально; в противність до нього—*ідеализм* (див.).

Реальний—такий, що справді є, правдивий, справжній; *реальна освіта*—така освіта, коли в школах навчають найбільш математики (див.) та натуральних наук (див. природознавство); в противність до нього—*классицизм* (див.).

Рѐбус—за̀гадка на письмі, це, замість слів, усякі ма-

люнки, знаки, букви та инше, які треба одгадати та з них задумані слова поскладати.

Реванш—віддячення, заплата,—найбільш говориться про держави, коли одна оддячує другій.

Ревізія—переглядання, повіряння справи якоїсь, рахунків та таке инше.

Революціонер—прихильний до революції (див. це слово) або той, що бере в ній участь.

Революція—велика раптова переміна (переворот) в політичному житті народів; коли народ силою захожується перемінити державний лад на краще; народнє повстання.

Регалії—1) знаки царської власти: корона, скипетр, держава та инше; 2) особливі права верховної власти (суд, управа та инше); 3) те, з чого держава має зиск тілько сама,—напр. з горілчаної монополії, почти, телеграфу, роблення грошей—все це регалії.

Регенство—урядова власть, що править державою тоді, коли державець малолітній, десь виїхав або хворий.

Регент—1) той, хто править державою, коли в ній заведено регенство (див.); 2) той, хто порядкує півчими (хором).

Регламент—статут, наказ, правило.

Регламентація—встановлення обовязкових правил для якоїсь роботи.

Регрес—поступання назад,—в противність до поступання наперед, або *прогресу*.

Регресивний—такий, що йде назад, що остався позаду.

Регулювати—давати лад.

Регулярне військо—вимуштроване, дісципліноване (див. *дісципліна*) реєстрове військо; в противність до нього—*іррегулярне* (див.).

Редагувати—злагодити, впорядкувати книжку або газету до друку.

Редактор—письменник або вчений, що впорядковує до друку газету або книжку.

Редакція—1) лаштування, упорядковання газети або журнала до друку; 2) гурт людей, що впорядковують видавництво; 3) помешкання, де упорядковується газета чи журнал до друку.

Реестер—список, напр. реестер військовий.

Реєструвати—заводити в реєстер.

Режим—лад у сім'ї, в державі.

Режисèр—той, що порядкує лицедією на театрі, дає кожній дійовій особі ролю, муштрує дійових особ.

Резерв—запàс; військо про запàс.

Резервний—запàсний.

Резервуар—те, куди наливають, напускають чогось текучого або гàзу якого; напр. резервуар у гасниці (лямпі)—куди наливають гасу (карасину).

Резідент—діпломатичний (див.) агент (див.), нижчий за посла та посланника (див.) при дворі чужоземного державця.

Резіденція—місце (столиця), де пробуває монарх, напр. Петербург, Берлин, Відень; взагалі місце, де пробуває хтось значний,—напр. архиерей, губернатор.

Резолюція—постанова, прйсуд (прйговор).

Резон,—те, що й **рація**: причина, основа, пòвід.

Резонанс—відгук, голосна лунà,—буває в великих покоях, в льоху, між гір.

Резонер — той, хто живе самим розумом; той, хто любить розумувàти, міркувати без потреби про таке, що воно й не варт того.

Резюмè—короткий виклад, вісновок з чогось; коротко зібрані основні думки про щось,—напр. був збір, говорили про якусь справу, і голова зборів на-прикінці зробив *резюме* того, про що говорилося.

Рейд—місце в гавані (прйстані на морі), поблизу берега, де стають великі кораблі, що не можуть пристати до самого берега.

Рейс — переїзд корабля, судна, парохода од одного кінцевого місця аж до другого,—напр. рейс

по Дніпру од Київа до Катеринославу або од Одесси до Владивостоку.

Рейхсрат—австрійський парламент (див.); складається він з двох палат (див.): з палати послів (нижчої) та палати панів (вищої).

Рейхстаг—парламент в Германії з одною палатою (див.), спільний для усієї Германської держави Германська держава складається аж з 25 німецьких держав, і кожна з них має в себе дома свій окремий парламент.

Реквізіція—вимагання од людей в ворожій країні усякого припасу та всячини, чого тільки треба для війська; на все, що узято, даються квитки, і по тих квитках казна потім платить: цим тільки й одріжняється реквізіція од звичайного грабунку.

Реклама—оповістка про щось по газетах та журналах, в якій вихвалюється те, про що оповіщається: купець—захвалює свій крам, видавець — книжку, журнал або газету.

Рекогносціровка—розвідування на війні про те, де стоїть вороже військо та скілько його є.

Рекорд — найбільша скорість, з якою добігає хтось од одного місця до другого, — напр. визначено було рекорд—пробігти верству за 5 мінут, а хтось намагається *побити цей рекорд*—прибігти ще раніше, як за 5 мінут.

Ректор—головний начальник в де яких вищих світських та духовних школах, який порядкує в них справами про науку.

Рельєфний—такий, що виразно знати,—напр. гору релєфно видно,—видно усі її краї.

Релігія—віра; напр. христіянська релігія.

Реляція—повідомлення, оповіщення,—напр. військовий начальник прислав реляцію про те, що діється у війську на війні.

Реманент—усяке добро рухоме. Реманент буває *живий* (худоба, коні, вівці та инше таке) і *мертвий* (знаряддя хазяйське: плуги, борони, вози та инше).

Ремонт—1) поправляння, лагодіння (будинку, машини, то що); 2) постачання коней до війська.

Ренегат — одступник, зрадник; той хто зрікся своєї віри, своїх думок.

Рента—1) зиск з чогось що-года; 2) цінний процентовий папір (білет) на 50, 100, 200, 500 і 1000 рублів. Хоч ціна на йому й стоїть, напр. 100 рубл., але платять за неї по *курсу* (див.), часом тілько 70 або й менш рубл., коли державі скрутно на гроші.

Реорганізація—перероблення, порядкування по новому.

Репертуар—реєстер (список) музичних творів або лицедій, що виставляються або виконуються у театрі, чи в иншому якому місці.

Репетитор—домашній учитель.

Репетиція—повторення, проба.

Репліка—одповідь,—напр. оден говорить багато, а другий подає йому *репліку*, вставляє й своє слово.

Репортьор—той, хто подає до газет та журналів звістки та новини про де яких людей, про збори товариств та події, цікаві для громадянства.

Репрезентант—заступник, уповажнений.

Репрезентація—заступництво.

Репресії — гніт, утиски,—напр. уряд (правительство) взявся до репресій.

Репресивний—гнітучий.

Репродукція—коли з одного малюнку або твору роблять новий такий самий, напр. портрет знято на шклі, але треба зробити *репродукцію* його на папері—одбити на папері такий самий.

Рептілія—гадина; *рептіліями* прозивають і тих людей та печать (газети або журнали), що немов гадина плазують перед дужчими та багаччими.

Репутація—добра або лиха слава.

Ресирипт—грамота або лист державця (царя) до підданого.

Республіка—такий державний лад, коли верховну власть визначае якийсь стан (сословіє) або увесь народ, тоб-то—коли державою порядкуе не монарх (хоча б і констітуційний), а звичайний громадянин, що обірає його увесь народ на якийсь час В республіці законодавчу власть має увесь народ, тоб-то,—заступники його в парламенті (див.). Республіка постала в давні часи,—багато літ до Різдва Христа. Республіка була давніще і в Польщі (Річ Посполита), під якою правобічна Україна більш як 200 літ пробувала. Республіка зараз є в північних американських Штатах, Швейцарії та Франції. У Франції цілих 100 літ йшла боротьба за те, щоб завести республіку.

Республіканець—громадянин в республіці (див.); прихильний до республіканського ладу.

Реставрація—оновлення; коли хотять зробити щось таким, як воно було попереду,—напр. реставрувати старезний будинок або образ старий—значить: оновити, поправити так, як було попереду.

Ресурси—засоби та способи до чогось.

Ретроград—людина старозавітня, старосвітська.

Реферат—прилюдний відчит (читання) про якусь справу, наукову або практичну (ділову).

Референдум.—В де-яких державах, напр. Швейцарії —коли парламент (див.) не наважується сам розвязати якесь голівне питання (напр. про війну або новий закон якийсь),—опитують для того *усіх громадян*. Од плебисціту (див. це слово) ріжниться референдум тим, що референдум буває потому, як парламент ухвалив вже той закон чи ту справу, про яку опитують громадян, а *плебисціт*—уряд може загадати навіть і проти волі парламенту.

Рефлектор—прилад, що одбивае од себе світло, одсвічує.

Реформа—одміна, переміна, особливо переміна в законах.

Реформатор—той, хто заводить реформи, переміни в громадьскому чи державному житті.

Реформація—переміни, що поробив у церковному житті німецький чернець (манах) Лютер в XVI столітті; з того сталася нова віра — *протестантизм*, що розбилася ще на дві віри: лютеранство та реформатство (та кальвинизм).

Рецензент—той, хто пише рецензії (див.).

Рецензія—обмірковування або ро̀згляд якогось твору, особливо нового, але не так докладно, як це робить критика (див. це слово).

Рецидѝв—вороття; коли вдруге зроблено щось: зло̀чин, вернулася знову хвороба та инше таке.

Рецидивист—той, хто вдруге зробив те саме.

Рівне голосування—такі вибори в парламент (Державну Думу—у нас), коли голос на посла подає кожен громадянин—чи бідний, чи багатий, чи освічений, чи темний,—і має не більш, як один голос.

Ритм—міра, ро̀змір; рівні, однакові ру̀хи: напр. в танці. Ритм у віршах—коли то вищі, то нижчі складѝ в слові йдуть по черзі.

Риторика—наука про те, як красно (гарно) говорити.

Ритуал—1) церковний служебник; 2) церковний звичай, обряд.

Рифма—прикладні слова; коли говорять або пишуть (найбільше у віршах) так, що слово одно до другого приходиться прикладно, напр: *доля—воля, паничі—у ночі, ходила—любила.*

Роман—чимале оповідання, де описано життя людей з їх почуваннями; 2) кохання.

Рояль—див. *фортепьян.*

Рубрика—окремий відділ в писаннях—найбільше в газетах, в ділових паперах.

Рутіна—коли хто робить або думає без тями, так як давно звик.

Рутінèр—1) той, хто робить з навички, не роздумуючи; 2) запеклий ворог усього новітнього, такий що живе і робить, як звик здавна, як діди ще робили.

Рух—од слова *рўшити, порушити, зворушйти*: напр. він *рўшив рукою*, або *зробив рукою рух* (російське “движеніе“).

Рухòмий—такий, що можно його зрушити, порушити; *рухоме добро*—добро, яке можна зрушити, перенести, перевезти.

С.

Салют—вітання стрілянням з гармат, чи иншими способами,—напр. кораблї на морі як стрічаються, то салютують оден до òдного.

Самодержавіє—необмежена монархія (див.); такий лад у державі, коли вся власть належить монархові.

Самоуправа—самоурядовання, право якоїсь частини держави, окрўги, громади чи стану (сословія) порядкувати самому своїми адміністративними (див.) чи хазяйськими спрàвами. В Россії де-яку самоуправу мають городà, земства та вищі школи (університети, академії).

Санаторія—лікарня чи просто така будівля десь в гàрному місці, де хворі та недужі люде живуть якийсь час, дихають гарним повітрям та поправляються без ліків.

Сангвинік—гаряча, жвава, рухлива людина.

Санитарний—такий, що оберігає здоровь'я; *санитарний лікарь*—лікарь, що пеклується про здоров'я цілої громади (в гòроді, в повіті).

Санкція—коли верховна власть ухваляе та потверджае закон чи установу якусь.

Сантим—дрібна монета у французів, менш як наш шаг. Французський франк (37 коп.) має 100 сантимів.

Сантиментальний—чутливий, слізний.

Сарказм—зїдлива, злісна посмішка.

Сатира—таке писання, в якому висміюють людину або гурт людей на те, щоб знати було їх хиби та вади.

Сатрап—в давні часи начальник якоїсь округи, губернатор; людина, що живе в роскошах та має велику власть і силу.

С.-Д.—скорочене прізвище партії *„соціял-демократичної“* (див. це слово).

Сейм—Рада народня, збір народніх послів, так як і парламент (див.) або наша державна Дума, але не на цілу державу, а на країну якусь, та й посли ті не од усього народу, а од окремих станів (сословій), напр. сейм финляндський або польський (в Галичині), з заступників самої шляхти.

Секвестр — коли арештовують добро чієсь та оддають його під догляд казни або приватних (частних) людей, поки не вийде про нього присуд судовий.

Секрет—таємниця.

Секретарь—в наукових та инших товариствах, в судах, то що, той, хто одписує про товариські справи, списує протоколи зборів та инше таке.

Секта—гурт людей, що одлучилися од головної церкви (православної, католицької, лютеранської чи иншої якої),—напр. штундові—секта в православній церкві, маріавити (див.)—в католицькій.

Секуляризація—коли церковні або манастирські маєтки повертаються на власність держави і порядкує ними світська власть.

Секунда—шістьдесята частина мінути. Година (час) має 60 мінут, а мінута—60 секунд.

Секція——одна частина або один з віділів, на які поділяється наукове товариство, збір, з'їзд.

Семестр—пів року науки у вищій школі.

Семинарія—духовна середня школа, де вчаться на попів; *учительська семинарія*—школа, де вчаться на учителів сільських або городських.

Семити—так прозивають євреїв, арабів та ще де-які східні народи.

Сенат—в Россії найвища судова та адміністративна установа. Сенат стежить за тим, щоб все робилося по закону, полагожує сварки між урядовими інституціями (установами), дає останній присуд в земельних справах, посвідчує права станові та титули. Щоб зробити розслід про якусь важну подію, виряжають часом, з наказу Царя, сенаторську ревизію (див.); 2) в де-яких конституційних державах сенат—палата (одна або друга), з яких складається парламент.

Сенсація—зворушення; коли подія яка, пригода або чутка дуже вражає, зворушує.

Сентенція—висловлена думка, гадка.

Сепаратизм — бажання позбутися якогось панування—церкви, держави, великої політичної партії та инше, на те, щоб скласти самостійну, окрему партію, державу та инше таке.

Сепаратист—той, хто хоче оддилитися од чогось—од церкви, держави, політичної партії, та инше, щоб жити самостійним життям.

Сервилизм—рабське підлещування, упадання перед дужчим, страха ради, або ради користі.

Сервитут—право користуватися чужою власністю, як своєю, але не всією, а тільки якоюсь частиною її—напр. право селян випасати на панській толоці, збірати ягоди або хворост в панському лісі та инше таке.

Серія—1) ряд; 2) процентові державні билети, що видає казна на короткий час (5 літ), а тоді їх треба обмінювать на нові.

Серпень—місяць *август*.

Сесія—час, поки одбувається якесь засідання, напр. сесія окружного суду.

Сі—сьома (найвища) нота в гаммі (див.).

Sic! (читається „сік“)—слово латинське і значить „так! так як раз!“. Ставиться на письмі тоді, коли хотять показати, що автор тут неправду каже, помиляється.

Сімуляція—коло хтось прикидається, — напр. сімуляція—коли людина прикидається німою або глухою.

Сіонизм—єврейська спілка, що бажає вивести євреїв в Палестину (коло Єрусалиму) на краще життя.

Січ запорожська—див. *Запорожжя*.

Січень—місяць *январь*.

Сибарит—той, хто любить жити в роскошах, пишно, розбещено.

Сигнал—умовлений знак.

Символ—1) знак, що означає якусь думку або почуття, напр. амальований лев—*символ сили*, голуб—символ чистоти, хрест—символ, знак того, що людина християнської, а не иншої віри; 2) *символ віри*—коротко виложене те, у що люде вірують.

Симетрія—правильність; рівна міра у всїх частинах чого небудь.

Симпатія—спочування, прихильність: коли хтось або щось припадає мені до вподоби, то я маю до того *симпатію*.

Симптом—прикмета; напр. лікарь з де яких симптомів (прикмет) догадується про те, яка хвороба у хворого.

Синдікат—спілка; коли хазяї якісь (напр. великі торговці, фабриканти або заводчики) роблять спілку, щоб боронитися проти конкуренції (див. це слово).

Синод („Святѣйшій Правительствующій Синодъ“)—найвища коллегіяльна (див.) установа в Россії, що порядкує церковними справами,—немов би міністерство духовних оправ. Хоч у Синоді засідають духовні (митрополити та епископи), одначе найстар-

ший між ними світський обер-прокурор Святійшого Синоду (нàрівні з міністрами).

Синонім—мало не однакові слова, напр.: шлях і дорога, праця і робота, користь і вигода.

Синтаксис—наука про те, як із слів складати речення, а з речень—мову.

Синтез—такий спосіб думання, коли думка іде від простого та дрібного до складного та суцільного; в противність до нього—*аналіз* (див.).

Система—лад, план, спосіб, без якого не може бути ніякої науки, ніякого знання, ніякої поважної роботи.

Ситуація—становище.

Скептик—той, хто не йме нічому віри, неймовірний.

Скомбінувати—скомпонувати, скласти щось, придумати.

Скульптура—умілість ліпити з гипсу, глини та иншого чого статуї, постаті людей та звірин та инше таке.

Славянофили—гурт людей, які тієї думки, що Россії не треба нічого позичати з Західньої Європи (з „гнилого Заходу"—мовляв), а повинна вона розвивати своє споконвічне, своє-рідне; за таке своє-рідне ті люде вважають самодержавіє та православіє.

Солідарність—кругова порука; коли люде одних думок, одного усі бажають та прямують усі до одного.

Соль—пята нота в гаммі (див.).

Соціялізація землі—коли усю землю в державі—селянську, панську, удільну, кабинетську, казенну, манастирську і церковну повернуто буде на власність усього народу так, щоб користуватися нею міг тілько той, хто сам її обробляє без наймитів, і мав стілько, скілько може обробити з своєю сем'єю: Порядкувати землею повинна не держава, не урядовці, а сами громадяне.

Соціялист—той хто проповідує соціялизм; 2) прихильний до соціялизму.

Соціялистичний лад—такий лад, коли усі люде однаково матимуть право і змогу працювати, а також матимуть рівне право на те, що здобуто їх працею—на хліб і на все, що найбільше потрібно людині.

Соціял-демократи—див. *партія соціял-демократична.*

Соціялизм—наука про такий лад громадянський (в будуччині), коли відносини між хазяями та робочим людом будуть справедливіщі, а те статися може тілько тоді, коли капитал (гроші, потрібні на фабрики, землі, заводи та инше) належатимуть не до капиталистів, а до окремих громад. *Соціялизм* часто плутають із *коммунизмом* (див.), але *коммунизм* хоче скасувати *усяку* приватну (частну) власність, хоче щоб *усе* було громадянське—навіть те, що кожній людині для прожитку потрібно, а *соціялизм* бажає зробити громадською власністю тілько *капитали*, щоб не наживалися з них тілько де-які люде, не прикладаючи до того рук, а щоб та нажива верталася до робітників.

Соціялисти-революціонери—див. партія соціялистів-революціонерів.

Соціяльний—громадянський.

Соціологія—наука про громадянство, про те, як постала громада так як вона развивається по всьому світі.

Спектакль—видòвище; *спектакль у театрі*—вистàва у театрі.

Спекуляція—заходи, щоб скоро та легко добре заробити.

Спеціяльний—навмисний, нарочитий.

Специфичний—такий, що має його тілько одна якась людина або річ,—напр. специфичний дух од квітки —такий дух, що має його тілько ця квітка.

С.-Р.—скорочене прізвище партії «соціялистів-революціонерів» (днв. «партія соц.-револ.»)

Старовіри—див. *раскольники.*

Статистика—наука, що показує на числах всі сторо[…] життя держави або громади—напр. статистика то[…] говлі, смертности, врожаю, пожарів; числа з пр[…] воду якогось питання.

Статут—устав товариства, збірка законів, постано[…] правил.

Статуя—зроблена з чогось постать,—найбільше людин[…]

Стенографія—скоропис; уміння писати так скоро, я[…] хто говорить; пишуть тоді не буквами, як звичайно[…] а умовленими знаками.

Стиль—1)спосіб писання кожного письменника; 2) прикме[…] ти будівлі у ріжних народів—напр. арабський, грець[…] кий, український стиль у будівлі; 3) *старий* аб[…] *новий стиль* у календарі—рахування по юліянськом[…] (старому) та григоріянському (новому) календарі, що[…] ріжняться на 13 день один од другого.

Стихія. *Стихій в природі* чотири: вода, огонь, земля[…] і воздух.

Стипендія—запомога,—що місячна запомога грішми: да[…] ють її бідним студентам в університеті та в інших[…] установах.

Страйк—змова робітників покинути разом скрізь роботу[…] (див. *забастовка*).

Стратегичний—військовий.

Студент—той, хто вчиться в університеті або іншій[…] якій вищій школі (напр. академії).

Субєкт—особа, моє „я"; в противність до нього—*об[…] єкт* (див.)—усе те, що не „я".

Субєктивний—особистий; напр. *субєктивний* мій погляд[…] чи *субєктивна думка*—мій власний погляд, як мен[…] здається (в противність до нього—*обєктивний*,—див.).

Субсідія—грошова поміч, запомога.

Султан—титул магометанських (на Сході, особливо в[…] Туреччині) державців (царів).

Суррогат—щось не справжнє, не настояще, таке що вжи[…] вається замість настоящого, справжнього, напр. сур[…]

рогат хліба—коли домішують до мукй лободу або що инше.

Суспільність, сусп'льство—громадянство.

Суфлер—той, хто підказує; в театрі той, хто підказує дійовим особам те, що вони повинні говорити.

Сфера--небозвід, круг; так само—круг думок, круг діяльности, круг людей, які чимсь порядкують,—напр. урядові сфери, політичні сфери.

Схема—план.

Схизматик—той, хто одлучився, одділився від церкви. Схизматиками католики прозивають православних.

Сцена—1) місце, високий поміст у театрі, на якому показують лицедію; 2) взагалі—театр та театральне життя; 3) окремий уривок з лицедії.

Сюжет—те, що й *зміст*, „предмет"; те найголовніще, про що оповідається.

Т.

Таємне голосування—таке голосування на виборах, напр. на виборах послів у державну Думу, коли подається голоси так, що ніхто не знає, хто за кого подав свій голос (найкраще коли писати та подавати у запечатаних пакетах).

Такса—положена плата за щось, затверджена законом, адміністративною (див.) або громадською властю, напр. візнйк (звощик) у городі возить по таксі.

Такт—коли людина уміє гаразд поводитися—так, щоб і поважали її, і не ообразити инших людей.

Тактика—засоби, способи, яких уживають десь,—на війні, в політичній боротьбі (напр. партійна тактика).

Талант—дуже видатна людина—розумом або умінням щось робити.

Таможня—те місце на границі держави, де оглядають усе, що привозять і вивозять зза-границі і де беруть в казну *таможенну пошлину*, або *мито*.

Тариф—положена плата за їзду чи перевоз людей або речей якихось,—напр.: тариф на залізниці за білети пасажирські (див.), за листи (письма), посилки та инше.

Теза—гадка, думка, яку треба ще довести, ствердити доказами.

Текст—1) слова з святого письма; 2) власні слова письменника; 3) текст у книзі, в документі—те, що там стоїть.

Телеграма—лист або звістка, подана через телеграф.

Телеграф—прилад, що дає по дротові дуже швидко звістки з одного місця в друге. Телеграф робить електрикою, що біжить по дротові на стовпах. Телеграф так швидко подає телеграму, що вона оббігла б увесь світ не більш як за 3 хвилини (мінути), як би ніде її не спиняли.

Телескоп—труба, в яку як дивитися, то все, навіть те, що дуже далеко од нас, здається, немов би перед очима.

Телефон—такий електричний прилад, через який можна говорити з ким в трубку дуже далеко,—напр. з одного города в другий, як от з Петербургу до Москви.

Тема—головна думка в якому небудь писанні або якійсь промові.

Темперамент—вдача.

Температура—степінь тепла або холоду; міряють її особливою шкляною трубочкою, що зветься—термометром (тепломіром).

Тенденційний—такий, що є в якомусь вчинкові, в мові або писанні на те, щоб поширити якусь політичну, релігійну або иншу ідею (див. це слово).

Тенденція—1) нахил до якоїсь наперед поставленої цілі; 2) наперед поставлена думка.

Теолог—богослов.

Теологія—наука про Бога, богословіє.

Теорема—в геометрії (математичній науці)—така правда, що її треба ще довести, потвердити доказами.

Теоретичний—науковий, не випрактикований.

Теорія—(в противність до практики)—абстрактна (див. це слово) наукова частина кожної науки, кожного знання,—в протівність до досвіду та практики.

Термин—умовлене або спеціяльне слово, вираз, що уживається в якійсь науці, умілості, в промисловості та инш.,—напр. *медицина*—термин для лікарських наук, *географія*—термин, щоб означити науку *про землю* (про те, яка вона зверху і що на ній є).

Термометр—тепломір; трубка, якою міряють температуру (тепло або холод).

Территорія—просторінь землі, скілько має її держава, громада, відомство якесь та инше.

Территоріяльний—земельний, дотичний землі, территорії.

Террор—жах; коли уряд чи революційні партії вживають усякого насильства, щоб залякати супротивника. Террор буває *червоний*—коли виступають революціонери проти уряду, *білий*—коли уряд виступає проти революціонерів або тих людей, яких вважає він за ворожих до себе.

Террорист—прихильний до террору (див.)

Техніка—умілість виконати або зробити що небудь.

Технолог—той, хто вчиться обробляти сировий матеріал так, щоб його можно було уживати.

Тип—1) первообраз, зразок; 2) річ якась, з'явище або людина, що має в собі такі особливі риси, прикмети, які мають і всі инші речі, з'явища або люде такого самого сорту, напр. тип німця, тип українця, цигана—такий, що кожен глянувши на нього, скаже, що це німець, українець, циган.

Тіраж—розіграш лотереї; розіграш.

Тіранія—коли державою править хтось самовладно, деспотично (див.), незаконно здобувши власть.

Товариство „Просвіта“.—Товариство „Просвіта“—для освіти українського народу мовою українською. Засноване вперше вже давненько у Львові (в Галичи[...]

з року 1906 товариства „Просвіта“ позасновувано і у нас на Вкраїні: в Київі, Одесі, Каменці-Подільському, Катеринодарі і Катеринославі.

Толерантний—не ворожий до чужої віри.

Топографія—докладний опис якоїсь місцевости: города, села, улиці в городі.

Травень—місяць *май*.

Трагедія—драматичний (див.) твір, де описано боротьбу людини з обставинами та иншими людьми; кінчається в ній тим, що людина або гине або зазнає великих мук.

Трагичний—сумний, страшний.

Традиція—щось здавна заведене, звичка з давніх часів.

Тракт—довгий шлях, дорога.

Трактат—1) науковий трактат—розвідка, писання наукове; 2) політичний—умова одниї держави з другою, напр. торговельний трактат.

Трактувати—1) частувати; 2) обміркувати якусь справу, міркувати.

Трамвай—залізниця у городі,—буває кінно-залізна, парова і електрична.

Транспорт—перевозка якогось краму чи припасу суходолом або по воді; в бухгалтериї—коли підсумок (скілько усього грошей) переносять з одної сторінки книжки на другу.

Третейський суд—суд з доброї волі, коли хочуть, щоб справу якусь розсудив свій, не урядовий суд: кожна сторона обірає по одному судді, а ці двоє суддів кличуть когось третього—за голову, який буде прісуд—обидві сторони мусять послухатися.

Тріумф—урочистий (торжественний) виїзд, зустріча, похід.

Трибуна—високий поміст, катедра (див.), з якої говорять промовці в парламенті, на зборах народніх, то що; хори у церкві.

Трибунал—суд, особливо вищий суд.

Трофей—знак перемоги: взятий у ворога в бою стяг, гармати та инше таке.

Труппа—гурт людей, артистів (див.), співців, музик,— усих тих, що виставляють у театрі.

Туберкульоз—сухоти.

Туннель—підземний хід (льох) через гору або по-під річкою, городом.

Турист—мандрівець.

У.

Удільні землі—землі, що належать короні (див.): зиск з них іде на царську родину.

Узурпатор—хижак; той, хто здобув собі власть, престол.

Українофил—так звуть того, навіть не українця, хто любить все українське.

Ультиматум—в діпломатичних справах—останнє слово, остання рада, домагання однієї держави од другої, і коли та держава так не зробить, то може початися війна.

Ультра—надто, над міру;—ця частина слова додається до иншого, напр. *ультраліберальний*—аж занадто ліберальний (див.), *ультрамонархист*—занадто монархист.

Умілість—российське „искусство“. Умілість буває поетична, малярська, музична, ганчарська та багато инших.

Універсал—так звали давніще укази та грамоти українських гетьманів та польських королів.

Універсальний—вселюдський, всесвітній; придатний завжди й до всього.

Університет—вища школа, де вчать усяких наук.

Унія—1) сполучення двох держав під владою одного державця, напр., Австро-Угорщина або Північні Американські Поєднані Штати; 2) коли сполу-

чаються, єднаються дві віри або церкви,—напр. да[...] ніще—католицька з православною, і вийшла з того нов[...] віра, „унія“: ні православіє, ні католицтво. Уні[...] зараз єсть серед українців в Холмській Русі та [...] Галичині (в Австрії); 3) політична спілка з кількох держав.

Уніяти—ті, що додержують унії (див.). Уніяти за найвищу власть духовну вважають папу римського.

Унтер—слово, яке прикладається до другого і значить „нижчий“, „менший“ (в противність до „обер“—„більший“, „старший“), напр.: унтер-офіцер—нижчий од офіцера.

Уряд (правительство)—вища державна власть законодавча, адміністративна і судова; в монархіях необмежених—вона в руках монарха, в монархіях констітуційних—в руках монарха і палат (див.), в республіці—в особі президента, палат, ради міністрів.

Утілізація—уживання, користування.

Утопія—така мрія, що ніколи не справдиться.

Установчі збори („Учредительное Собраніе“)—збори народніх заступників, скликані на те, щоб встановити основні закони в державі (констітуцію). Найкращі і найсправедливіші закони може бути встановлено тільки тоді, коли заступників буде обрано вселюдським, прямим, рівним та таємним голосуванням.

Ф.

Фа—четверта нота в гаммі (див.).

Фаза—одміна місяця; становище, стан, в якому щось буває.

Факт—безперечно певна подія.

Фактичний—такий, що справді був, дійсний.

Фактор—той, хто виконує всякі доручення; дійова сила, причина, чинник.

Факультет—оден з чотирьох відділів в університеті (див.), де вчаться одних якихось наук: 1) медичних, 2) природничих або математичних, 3) історичних та язикознавства, 4) правничих (юридичних).

Фальсифікація—підроблювання продукту якогось, щоб він краще виглядав.

Фанатик—той, хто уперто, завзято обстоює за свої релігійні (про віру), політичні або моральні (див.) правила і готов навіть життя покласти за них, а людей з иншими думками—ненавидить; бузувір.

Фантазія—химера.

Фантастичний—такий, що його не буває справді, а тільки може придатися, в мріях постати.

Фарба—краска, якою малюють.

Фарс—жарт; в театрі—жартівлива лицедія.

Фасад—передня сторона будинку, лице.

Фатальний—неминучий; така доля судилася.

Фауна—всі разом породи тварин в якійсь країні.

Федерализм—такий лад у державі, коли в ній не монархія (див.), не республіка (див.), а політична спілка невеликих, незалежних та вільних в себе вдома держав або країн, напр. як би в Россії, замість губерній, та була спілка автономних (див.) округ—Української, Польської, Литовської, Вірменської, Грузинської та инших—вільних в себе вдома, а для всіх їх був один державний парламент (див.) у Петербурзі.

Федералист—прихильний до федерализму, себ то до такого ладу політичного, коли держава складається із спілки незалежних в себе в середині країн.

Федерація—спілка з кількох самостійних у себе вдома держав, що не тільки видають самостійно закони, які для них потрібні, але мають і свої самостійні, незалежні один од другого уряди. Федеративний лад заведено у Швейцарії, а почасти—в Поєднаних Американських Штатах.

Фельдмаршал—найвищий військовий чин в Россії, Англії, Германії та Швеції.

Фелетон—окремий відділ в газеті, звичайно внизу, де містяться великі статті або щось з красного письменства.

Феномен—надзвичайне з'явище.

Феноменальний—надзвичайний.

Феодализм—такий державний лад давніще в Західній Європі, коли верховну власть захопили поміщики, земельні власники, або *феодали*. Ці феодали були не однакової сили і заможности і стояли одні до одних в де-якій залежності—*вассальній*, як тоді говорилося, а простий народ був кріпаками у феодалів-поміщиків.

Ферма—хуторець на арендованій або власній землі; ферми бувають ще й казенні або земські—щоб ширити сільсько-господарське знання.

Фетиш—річ, якій надають чудотворну силу та почитують її, як святощі.

Фіктивний—вигаданий навмисне; такий, що немає його справді.

Фікція—вигадка, видумка.

Філантроп—добродій; такий, що старається робити людям добро.

Філія—галузь, відділ, частина.

Філоксера—дрібна комашка, що підїдає та псує виноградну лозу.

Філологія—наука про мову і особливо письменність народів, переважно греків та римлян (*классична філологія*,—див. классицизм).

Філософія—наука, яка хоче дійти, що таке світ видимий та духовий, дійти до кореня всякого знання; філософія поділяється на метафизіку (див.), логику (див.), псіхологію (див.), етику та естетику (див. ці слова).

Фільтрувати—проціжувати, цідити.

Фінал—кінець чомусь.

Фінанси—1) усі прибуткі (доходи) та видатки (росходи) держави, земства, города, то що; 2) гроші, зиск.
Фірма—назвисько торговельного дома чи торговельного підприемства, напр. чай—фірми Попова, полотна—фірми Морозова, та инше.
Фіск—1) держава; 2) казна.
Физіка—наука про всякі з'явища в природі: тепло, світло, електрику, грім, то що.
Физіономія—обличчя.
Физіологія—наука про те, як живе здорове тіло людини, тварини та рослини.
Флегматик—людина спокійної вдачі, не жвава.
Флора—усі рослини, що бувають в якійсь країні або місцевості.
Флот—військові або торговельні судна в якійсь державі.
Флюгер—значок,—напр. півник на коміні, чи инший який, що повертається за вітром.
Фольклор—все, що задержалося ще в памяті людській з давніх часів: казки, приказки, прислів'я, забобони та таке инше.
Фонд—гроші (билетами), запас,—напр. земельний фонд—земельний запас. Де-які ліві (див.) партії у нас вимагають, щоб з усих земель казенних, удільних, манастирських, церковних та взятих од земельних власників зроблено було державний земельний фонд, з якого й можна буде давати землю безземельним та малоземельним.
Фонетика—відділ науки про мову,—про згуки в мові. Фонетичний правопис—такий, коли пишеться так, як вимовляється (як от ми пишемо—без ы, ѣ, ъ).
Фонограф—аппарат (машина), що записує згуки—пісню, мову, та инше, а коли машинку ту накрутити, то чути ту пісню чи мову, що записано було.
Формат—розмір, великість якоїсь речі,—напр. формат книжки або паперу якогось.
Формула—зразок чи вислов якийсь, що уживається в відомих випадках, напр. формула присяги.

Форт—невеличка кріпость або частина великої кріпості.

Фортепіан—струнний музичний струмент.

Фортеца—кріпость.

Фотограф—той, хто робить знімки.

Фотографія—уміння робити знімки.

Фраза—1) речення; думка, висловлена словами; 2) речення, в якому багато гучних слів, але мало правди.

Фракція—1) кожна з політичних партій в парламенті (див.); 2) окремі группи (гуртки), на які роспадається політична партія, народ та инше таке.

Франк—французька срібна монета, коло 37 коп. на наші гроші.

Фрахт — 1) плата за перевоз грузу на якомусь кораблі; 2) груз.

Фрейліна—панночка з вельможної родини, при дворі царської родини.

Фронт—вишиковане військо спереду.

Функціонувати—робити, виявляти роботу.

Функція—діяльність, робота,—напр. функція мозку—коли людина думає.

Фураж—корм для коней у війську.

Х.

Хан—титул князя в Азії.

Ханжа—лицемір, такий що прикидається побожним.

Хаос—безладдя, мішанина; напр. в Біблії стоїть, що поки не було ні неба, ні землі, то був хаос.

Характер—вдача.

Хартія 1)—давніще в Західній Європі так звалися важні державні закони, акти, грамоти; 2) старовинний рукопис; 3) констітуція (див. це слово).

Химія—наука про те, з чого складаються ріжні речі в природі і які в них переміни бувають, напр. ко-

ли з того крохмалю, що є в зерні, роблять спирт—це буде химичне з'явище.

Хирургія—наука про лікарські операції.

Хроника—1) літопис, коли що-року записується те, що діялося; 2) відділ в газеті або журналі, де сповіщається про всякі події.

Хроничний—такий, що вже давно є, задавнений, напр. хвороба хронична.

Хронологія—лічба (щот) років: коли, якого року яка подія сталася.

Хуліган—харциз, погромщик.

Художник — (див. артист)—той, хто вміє дуже гарно вкласти свою думку (див.) в якийсь твір, напр. з письменства, малювання, різбарства, архитектури (див.), музики та инш.

Ц.

Ценз—те, що людина повинна мати для того, щоб мати право, напр. обірать або й самому бути обраним на яку-небудь посаду, напр. на земського гласного, на посла в Державну Думу, в парламент. Для виборщиків у парламент ценз буває по літах, (щоб не молодші, як 20—30 літ), по маєткові та по освіті (див. *Виборчий ценз*).

Цензура—інстітуція (див.) для того, щоб наглядати за друкованим словом. Цензура буває або *попереду*—коли все написане,—раніш, як друковати,—читається в цензурі та, що їй не подобається, забороняється, або ж буває *караюча*—коли читається все потому, як видруковано, і тоді зазнає кари автор (див.), редактор (див.) та видавець. В Россії з року 1906 заведено цензуру *караючу*.

Центр—осередок; в політиці—такі партії, що не хиляться ні до лівих, ні до правих,—поміркoвані.

Централізація—такий лад, коли не тілько всяка власть але й всякі накази дрібніщі виходять з центру, центрального уряду, як це і есть в Россії.; в про тивність до нього—*децентралізація* (див.), коли усяк місцеві справи розвязуються на місці, вдома.

Центральний—такий, що в центрі, в осередку.

Цех—товариство ремісників з одного майстерства.

Цівілізація—відомий ступінь громадської освіти, розвит ку, достатків, громадянських правів, звичаїв. Найви ща ступінь, до якого дійшла освіта та цівілізаці в державі—зветься *культурою*.

Цівілізувати—робити лагіднішими звичаї, освічувати.

Цівільний—приватний (частний), штатський (не військо вий, не духовний, то що).

Цівільний ліст—так звуть в констітуційних державах гроші, що визначає парламент на прожиток державцеві та його родині. Зараз в Англії цівільний ліст— коло 2 милійонів рублів, у Франції (жалування президентові)—600 тисяч, в Германії — 700 тисяч, в Австро-Угорщині—800 тис., в Італії—коло 7 мил., в Гишпанії--коло 3 милійон., в Американських Поєднаних Штатах (жалування президентові)—400 тисяч; в Росії ліста немає, а з державного бюджету (див.) призначається коло 16 милійонів рублів.

Цінник—людина, що не має сорому.

Цикл—круг; круг подій, з'явищ, літ та таке инше.

Циклон—сильний вітер,—такий, що часом руйнує хати, села, города.

Циклоп—людина з одним оком.

Цирк—комедія з муштрованими тваринами: з кіньми, собаками, слонами, левами та инше.

Циркулювати—кружати, ходити, росповсюджуватися навкруги.

Циркуляр (*обіжчик*)—оповістка, пропозіція, що посилається усим членам якогось товариства, спілки, громади; 2) наказ вищого начальства або інстітуції (установи) нижчим особам або установам.

Циркуляція — кружляння, напр. *циркуляція крови по жилах.*

Цитата— слова̀, виписані з якогось чужого писання, щоб пригадати про щось або пояснити.

Ч.

Ча̀сопис— газета.

Червень—місяць *іюнь.*

Чиновник—урядовець.

Чиншовик—той, хто держить (арендує) землю на чиншовому праві; вічний арендатор. *Чиншове право*— право без строку держати землю та й нащадкам передавати, одбуваючи на користь власника землі одбутки, яких не може одначе перемінити ні одна, ні друга сторона.

Чорна сотня—реакціонери (див.), хулігани (див.),—люде, ворожі до поступу (прогресу) та кращих порядків у державі.

Ш.

Шаблон—зразо̀к, мірка, копил.

Шанс—сподіванка, чи пощастить, чи не пощастить, напр. зробити щось, виграти справу яку.

Шантаж—вимагання грошей або ще чого, страхаючи та лякаючи людину.

Шарада—особлива трудна загадка.

Шарж—щось переборщене.

Шах—титул персидського царя.

Шедевр—найкращий, зразко̀вий твір якийсь.

Шеф—голова, начальник в якійсь інституції (установі) у Французів; почесний командир в якійсь військовій часті.

Шовинизм—надзвичайно побільшений, переборщений патріотизм, або любов до рідного краю, коли

все рідне вважається за найкраще на світі, а вс
чуже—гірше од свого.

Шовинист—той, хто любить свій край більш за все, а
все не рідне—гудить.

Шпиг—підглядач, підслухач, агент тайної поліції.

Шрапнель—знаряддя в артілерії (див.),—граната, начи
няна кулями; коли вона розірветься на шматки
то робить велику шкоду навкруги того місця, д
впаде.

Шрифт—друкарські букви, якими друкують.

Штат—скілько положено служащих в якійсь інстітуц
(установі) та жалування їм.

Штати—окремі країни в одній спілці, напр. Поєдна
Штати Північної Америки—федеральні (див.) дер
жави в Америці, що складають республіку.

Штемпель—тавро, печатка, знак.

Штундовий, штунда—віра християнська, близька до лю
теранства (див.), а власне до *баптизму* (див. ц
слово).

Ю.

Ювелір—майстер, що робить золоті та инші дорогоцін
ні речі.

Ювилей—святкування 25, 50, 100 чи більш літ, од
коли сталася якась подія, важлива для якоїсь лю
дини, громади, письменства.

Юмор (гумор)—добродушна посмішка.

Юмористичний (гумористичний)—смішний, жартівливий.

Юриста—той, хто знає закони, права,—напр. адвокат
суддя, прокурор.

Юстиція—1) справедливість, правий суд; 2) всі судов
інстітуції (установи), напр. Міністерство Юстиції
або Міністерства справедливости.